



Rapport fra Konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2012

16.-17. november 2012
Brorsons Kirke, København





Billedreportage



**Rapport fra
Konference for kristne og muslimske
ledere i Danmark 2012**

16.-17. november 2012

Indhold

Indledning v. Kåre Schelde Christensen	3
Arrangementer i Kristent-Muslimsk Samtaleforum	4
Deltagerliste	4
Program lørdag d. 17. november 2012.....	5
Velkomst v. Per Ramsdal, sognepræst, Brorsons Kirke	6
Velkomst v. Sami Küçükakin og Kirsten Münster, formandsskabet for KMS.....	6
Læsning/recitation af Bibelen og Koranen	7
Åbning af konferencen v. fmd. for Folketingets Kirkeudvalg Karen J. Klint (S)	7
Juridisk og historisk oplæg om grundlovens § 69 med udblik til andre europæiske landes lovgivning omkring religion v. prof. Lisbet Christoffersen.....	8
At være muslim i en "ikke-muslimsk" stat v. cand.jur. Rahimullah Mojaddedi	11
Paneldebat om grundlovens § 69 – Hvad ønsker trossamfundene af en eventuel statslig lovgivning om religion?	16
Oplæg v. Bent Hylleberg.....	16
Oplæg v. Henrik Abdulhamid Sørensen.....	19
Oplæg v. Mustafa Gezen	20
Oplæg v. Jørgen Skov Sørensen.....	21
Fremlæggelse af rapporten "Teologisk uddannelse i islam i Danmark" og afrapportering vedr. arbejdsgruppe om teologisk uddannelse/imam-uddannelse i Danmark.....	23
Forslag fra nuværende styregruppe om det videre arbejde med teologisk uddannelse for præster og imamer	24
Opsamling v. Henrik Abdulhamid Sørensen og Karsten Nissen	24
Ny styregruppe for KMS.....	25
Afslutning v. Sami Küçükakin.....	25
Åben studiedag om "Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?"	26
Program fredag d. 16. november 2012.....	26
Velkomst v. Sami Küçükakin	26
Introduktion v. Kirsten Münster.....	27
Trossamfundene - mellem stat og civilsamfund v. Erling Tiedemann	28
Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund v. Fatih Alev.....	32
Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund v. Helge Baden Nielsen	34
Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen v. Line Mansour	37
Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen v. Carsten Hjorth Pedersen	38
Opsamlende debat: Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?	40
Afrunding v. Sami Küçükakin	42
Appendiks	43
Pressemeddelelse udsendt efter konferencen.....	43
Basis for Kristent-Muslimsk Samtaleforum	44

Indledning

Af Kåre Schelde Christensen, generalsekretær i Folkekirke og Religionsmøde



”Ny religionslov i Danmark? – vilkår og rammer for trossamfundenes virke”. Dette emne blev engageret og sagligt debatteret, da kristne og muslimske ledere fra hele Danmark var samlet for syvende år i træk til konference i Kristent-Muslimsk Samtaleforum (KMS). Konferencen fandt sted den 16.-17. november 2012 i Brorsons Kirke på Nørrebro i København.

Konferencens officielle del blev åbnet af formand for Folketingets Kirkeudvalg, Karen J. Klint (S), der i sin åbningstale glædede sig over, at debatten om grundlovens § 69 (”De fra folkekirken afgivende trossamfunds forhold ordnes ved lov”) nu blev sat i gang udefra – i stedet for at vente på at alting skal komme inde fra Christiansborg. Karen J. Klint pointerede samtidig, at det er vigtigt, at trossamfundene forbereder sig til denne debat, for efter debatten om grundlovens § 66, der omhandler folkekirkens forfatning, er det naturligt at kigge på religionslovgivningen for de øvrige trossamfund.

Dagen før konferencens officielle del blev der fredag d. 16. november afholdt en åben studiedag med temaet ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes virke?” i Alexandersalen på Københavns Universitet. Debatterne begge dage vidner om, at der nu er opbygget en stor grad af tillid og et solidt netværk mellem kristne og muslimske ledere i Danmark. Biskop Karsten Nissen rundede konferencens drøftelser af sammen med talsmand for Dansk Muslimsk Union Henrik Abdulhamid Sørensen. Karsten Nissen betonedede her, at det i dag er blevet mere og mere naturligt, at kristne og muslimer mødes og samtaler – modsat tidligere, hvor det i højere grad kunne være genstand for polemik. Samtidig fremhævede Karsten Nissen, at han ser det sandsynligt, at der inden for nogle år etableres et interreligiøst råd i Danmark.

Konferencen blev planlagt og gennemført af styregruppen for Kristent-Muslimsk Samtaleforum, som blev nedsat på sidste års konference. Styregruppen bestod af formand Stine Høxbroe (Muslimernes Fællesråd), Kirsten Münster (Folkekirke og Religionsmøde), Haleema Uppal (Minhaj ul-Quran), Erling Tiedemann (Danske Kirkers Råd/Den katolske Kirke), Sami Küçükakin (Dialogforum), Marianne Larsen (Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense), Gina al-Farra (Dansk Islamisk Råd), Holger Lam (Danske Kirkers Råd/Frikirkeforum), Safia Aoude og Karina Dahlmann (Tværkulturelt udvalg, Haderslev Stift).

Der skal lyde en stor tak til Brorsons Kirke, som var vært for konferencen. Ligeledes skal der lyde en stor tak til organisationer og stifter, der har ydet økonomisk støtte og dermed gjort afholdelse af konferencen og arbejdet i Kristent-Muslimsk Samtaleforum i 2012 mulig. Tak til Dansk Muslimsk Union, Grundtvigsk Forum, Landsforeningen af Menighedsråd, Danmission, Dansk Islamisk Råd, Den katolske Kirke og følgende stifter i folkekirken: Fyens, Haderslev, Københavns, Roskilde, Aalborg og Århus. Folkekirke og Religionsmøde varetager sekretariatsarbejdet for KMS.

Med denne rapport ønsker vi at give indblik i de oplæg, samtaler og debatter, der blev ført på ”Konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2012”.

God læselyst!

Arrangementer i Kristent-Muslimsk Samtaleforum

15. november 2013: Kristen-Muslimsk Studiedag, København

16. november 2013: Konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2013

Deltagerliste

KRISTNE DELTAGERE

Elisabeth Dons Christensen	Ribe Stift, Biskop
Karsten Nissen	Viborg Stift, Biskop
Peter Skov-Jakobsen	Københavns Stift, Biskop
Bodil Therkelsen	Landforeningen af Menighedsråd, Bestyrelsesmedlem
Annette Bennedsgaard	Folkekirke og Religionsmøde, Formand
Kirsten Münster	Folkekirke og Religionsmøde, Bestyrelsesmedlem
Anne Ehlers	Folkekirke og Religionsmøde, Bestyrelsesmedlem
Bent Normann Olsen	Folkekirkens mellemkirkelige Råd, Rådsmedlem
Jørgen Skov Sørensen	Folkekirkens mellemkirkelige Råd, Sekretariatschef
Karina Dahlmann	Tværkulturelt Udvalg, Haderslev Stift
Marianne Larsen	Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense, Leder
Per Ramsdal	Brorsøns Kirke, Nørrebro, Sognepræst
Daniel Ettrup Larsen	Folkekirkens Tværkulturelle Center i Esbjerg, Stiftspræst
Thyra Smidt	Danmission - Mødestedet på Vesterbro, Leder
Kurt Christensen	Menighedsfakultetet, Professor
Erling Tiedemann	Den Katolske Kirke
Bent Hylleberg	Baptistkirken, Præst
Peter Götz	Missionsforbundet, Missionsforstander
Mads Christoffersen	Danske Kirkers Råd, Generalsekretær

MUSLIMSKE DELTAGERE

Asmat Mojaddedi	Muslimernes Fællesråd, Formand
Mustafa Gezen	Muslimernes Fællesråd, Talsmand
Sami Küçükakin	Dialog Forum, Ansvarlig for religiøs platform
Gina Al-Farra	Dansk Islamisk Råd, Næstformand
Haleema Uppal	Minhaj Peace and Integration Council, Generalsekretær
Abdul Wahid Pedersen	Danish Muslim Aid, Generalsekretær/imam
Ahmet Onay	Dansk Tyrkisk Islamisk Stiftelse, Formand
Ismail Yalcin	Dansk Tyrkisk Islamisk Stiftelse
Abdurrazak Sarikaya	Dansk Tyrkisk Islamisk Stiftelse
Jehad Al-Farra	Dansk Islamisk Råd, Talsmand
Kassem Rachid	Dansk Velgørenheds Organisation, Imam
Fatih Alev	Dansk Islamisk Center, Formand/imam
Naveed Baig	Hospitalsimam
Safet Bektovic	Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, Ekstern lektor
Saliha Marie Fetteh	Syddansk Universitet, Ekstern lektor
Henrik Abdulhamid Sørensen	Dansk Muslimsk Union, Talsmand
Recep Avsever	Tyrkisk Kulturforening i Ikast, Formand
Safia Aoude	

ANDRE DELTAGERE

Karen J. Klint	Officiel åbning, Formand for Folketingets Kirkeudvalg, (S)
Rahimullah Mojaddedi	Oplægsholder
Lisbet Christoffersen	Oplægsholder
Kåre Schelde Christensen	Ex-officio, Folkekirke og Religionsmøde, Generalsekretær
Jan Nilsson	Ex-officio, Folkekirke og Religionsmøde, Netværkskonsulent
Karsten Dideriksen	Ex-officio, Folkekirke og Religionsmøde, Komm.-medarbejder
Mogens S. Mogensen	Ex-officio, Folkekirke og Religionsmøde, Konsulent
Elizabeth Knox-Seith	Oversætter

Program lørdag d. 17. november 2012

9.30	Kaffe, rundstykker og registrering
10.00	Velkomst ved sognepræst Per Ramsdal, Brorsons Kirke Velkomst og introduktion til konferencen ved formandsskabet for KMS Sami Küçükakin og Kirsten Münster Læsning/recitation af Bibelen og Koranen ved Marianna Larsen og Jehad al-Farra Åbning af konferencen v. formand for Folketingets Kirkeudvalg Karen J. Klint (S)
10.30	Juridisk og historisk oplæg om grundlovens § 69 med udblik til andre europæiske landes lovgivning omkring religion v. professor Lisbet Christoffersen.
11.00	Spørgsmål og samtale med oplægsholderen
11.30	At være muslim i en "ikke-muslimsk" stat v. cand.jur. Rahimullah Mojaddedi (p.t. bosat i Afghanistan og ansat ved 'Justice Sector Support Program')
12.00	Spørgsmål og samtale med oplægsholderen
12.30	Frokost
13.20	Bøn og andagt
13.40	Paneldebat om grundlovens § 69 – Hvad ønsker trossamfundene af en eventuel statslig lovgivning om religion? Paneldeltagere: Bent Hylleberg, Baptistkirken, Henrik Abdulhamid Sørensen, talsmand, Dansk Muslimsk Union, Mustafa Gezen, talsmand, Muslimernes Fællesråd, Jørgen Skov Sørensen, Sekretariatschef, Folkekirkens mellemkirkelige Råd Ordstyrer: Jan Nilsson, netværkskonsulent i Folkekirke og Religionsmøde
15.00	Kaffepause
15.15	Fremlæggelse af rapporten "Teologisk uddannelse i islam i Danmark" og afrapportering vedr. arbejdsgruppe om teologisk uddannelse/imam-uddannelse i Danmark (opfølgning på sidste conference)
16.00	De næste skridt i Kristent-Muslimsk Samtaleforum: • Opsamling på konferencen • Ny styregruppe • Godkendelse af pressemeddelelse
17.00	Afslutning

Velkomst v. Per Ramsdal, sognepræst, Brorsons Kirke



Per Ramsdal bød velkommen til Brorsons Kirke, hvor den syvende konference i Kristent-Muslimsk Samtaleforum blev afholdt.

Velkomst v. Sami Küçükakin og Kirsten Münster, formandsskabet for KMS



Det er en stor ære, nu at kunne byde velkommen til Kristent-Muslimsk Samtaleforums konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2012. Vi er glade for, at Brorsons Kirke i år vil være vært og lægge lokaler til arrangementet. I år er det syvende gang, lederkonferencen holdes. Vi håber, at den igen i år vil medvirke til at skabe større åbenhed, forståelse og samarbejde mellem kristne og muslimer i Danmark.



Kristent-Muslimsk Samtaleforums formål er at fremme den fælles religionssamtale, og værne om og bidrage til udviklingen af et demokratisk og inkluderende samfund.

Forumets aktiviteter arrangeres af en styregruppen, der blev valgt på sidste års konference og som i år består af følgende personer:

Stine Høxbroe (formand) – Muslimernes Fællesråd
Kirsten Münster (næstformand) – Folkekirke og Religionsmøde
Sami Küçükakin - Dialogforum (stedfortrædende formand)
Erling Tiedemann – Den katolske Kirke
Haleema Uppal – Minhaj ul-Quran
Holger Lam – Baptistkirken (Frikirkeforum)
Gina al-Farra – Dansk Islamisk Råd
Karina Dahlmann - Tværkulturelt Udvalg, Haderslev Stift
Marianne Larsen - Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense
Safia Aoude – der er involveret i dialogarbejdet på forskellig vis

I går holdt Kristent-Muslimsk Samtaleforum en offentlig studiedag på Københavns Universitet som optakt til denne konference. Temaet for studiedagen var ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?”. Den gav indblik i nogle af de udfordringer, som det danske samfund står over for i dag, hvor flere trossamfund lever side og side i Danmark.

Temaet for dette års lederkonference i Kristent-Muslimsk Samtaleforum er: ”Ny religionslov i Danmark? – vilkår og rammer for trossamfundenes virke”. Vi har taget emnet op, fordi regeringen for nylig har nedsat et udvalg, der arbejder på en ny styrelseslov for folkekirken. Det vil sige, de arbejder på en hel eller delvis opfyldelse af grundlovens § 66 – hvor der står, at ”folkekirkens forfatning ordnes ved lov”. I den forbindelse er det blevet foreslået, at der også udarbejdes en egentlig lovgivning for andre trossamfund, det vil sige en opfyldelse af grundlovens § 69, hvor der står: ”De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov”.

I løbet af dagen vil vi få indblik i det historiske og juridiske grundlag for grundlovens § 69. Vi skal høre om hvordan et af disse ”andre trossamfund” forholder sig til staten, nemlig hvordan islam forholder sig til problematikken omkring at være muslim i et ikke-muslimsk samfund. Der vil også være en paneldebat om trossamfundenes holdning til en eventuel statslig lovgivning på området – og undervejs er der rig mulighed for at stille spørgsmål, debattere og samtale med hinanden.

Velkommen til jer alle!

Læsning/recitation af Bibelen og Koranen

Efter velkomsten blev der læst/reciteret fra hhv. Bibelen og Koranen.

Læsning fra Bibelen: Matthæusevangeliet, kap. 5, vers 13-16

Jesus siger: "I er jordens salt. Men hvis saltet mister sin kraft, hvad skal det så saltes med? Det duer ikke til andet end at smides ud og trampes ned af mennesker.

I er verdens lys. En by, der ligger på et bjerg, kan ikke skjules. Man tænder heller ikke et lys og sætter det under en skæppe, men i en stage, så det lyser for alle i huset. Således skal jeres lys skinne for mennesker, så de ser jeres gode gerninger og priser jeres fader, som er i himlene."

Recitation fra Koranen: Sura 12, vers 1-7

I den nådige og barmhjertige Guds navn.

' - L - R. Dette er det tydelige skrifts tegn.

Vi har sendt den ned som en arabisk Koran. Måske kommer I til fornuft! Vi fortæller for dig på smukkeste vis, idet Vi åbenbarer denne Koran for dig; førhen var du en af de uopmærksomme. Da Josef sagde til sin fader: "Far! Jeg så elleve stjerner og solen og månen; jeg så dem kaste sig ned for mig!" "Min kære søn!" sagde denne. "Fortæl ikke dine brødre om din drøm, for så vil de lægge listige planer imod dig! Satan er en åbenlys fjende af mennesket. Således udvælger din Herre dig og lærer dig at tyde fortællinger. Han vil fuldkommengøre sin nåde over dig og over Jakobs folk, som Han tidligere fuldkommengjorde den over dine fædre, Abraham og Isak. Din Herre er vidende og vis." I Josef og hans brødre er der tegn for dem, der spørger.

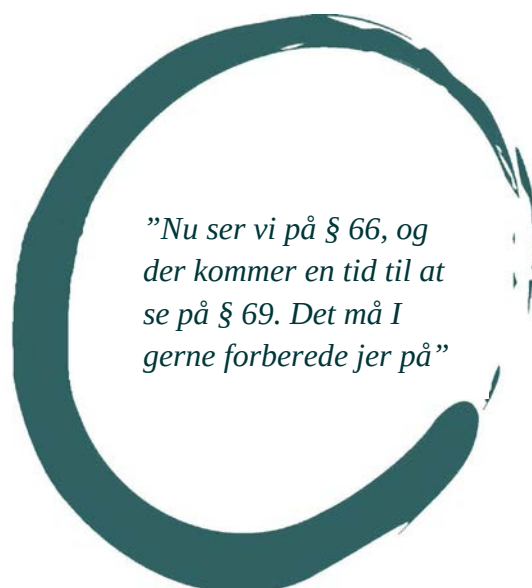
Åbning af konferencen

v. formand for Folketingets Kirkeudvalg Karen J. Klint (S). (Referat v. udgiver)



Formand for Folketingets Kirkeudvalg, Karen J. Klint, åbnede den syvende konference for kristne og muslimske ledere i Danmark. "Vi kan alle blive klogere på hinanden", fastslog Karen J. Klint og understregede, at der er behov for den gensidige samtale på tværs af trossamfund. Forudsætningen for at kunne virke i demokratiet er, at vi ikke er nødt til at gemme det religiøse væk i privatlivet. Hun udtrykte glæde over, at debatten nu var blevet sat i gang udefra. At det ikke var politikere, der skulle sætte debatten i gang.

Regeringen skal se på den ene løfteparagraf, § 66, og senere vil det blive tid til at se på § 69. Her understregede Karen J. Klint, at hvis § 69 skulle have været skrevet i dag, ville den have været formuleret anderledes. Vi skal møde verden på en anden måde, end man gjorde dengang. Men når der ikke er sket noget, skyldes det, at politik i Danmark er en langsom proces. Hun forklarede, at hun tidligere har foreslået, at man samler lovgivningen om religion i Danmark. Allerede i 2003 foreslog hun ligestilling mellem trossamfund, og siden har hun flere gange foreslået, at der skulle ned sættes et udvalg til at undersøge mulighederne for dette. Også grundlaget for en teologisk uddannelse i islam i Danmark burde vurderes. Indtil videre er forslagene blevet nedstemt.



"Nu ser vi på § 66, og der kommer en tid til at se på § 69. Det må I gerne forberede jer på"

Karen J. Klint ser, at der er en modningsproces i gang i samfundet og politik mht. religion. ”Nu ser vi på § 66, og der kommer en tid til at se på § 69. Det må I gerne forberede jer på,” lød opfordringen. Hun påpegede, at trossamfundene ikke nødvendigvis ser ens på, hvilken rolle staten skal have over for dem. Der er forskel på, hvordan vi er organiseret. Det er fx ikke alle trossamfund, der kan svare på, hvor mange medlemmer man har.

Afslutningsvis udtrykte Karen J. Klint sin ærgrelse over, at lovgivningen omkring trossamfund i dag hører under ankestyrelsen. ”Det skal vi se på”. Herefter erklærede Karen J. Klint konferencen for åben.

Juridisk og historisk oplæg om grundlovens § 69 med udblik til andre europæiske landes lovgivning omkring religion

v. professor Lisbet Christoffersen, Roskilde Universitet. (Referat v. udgiver)



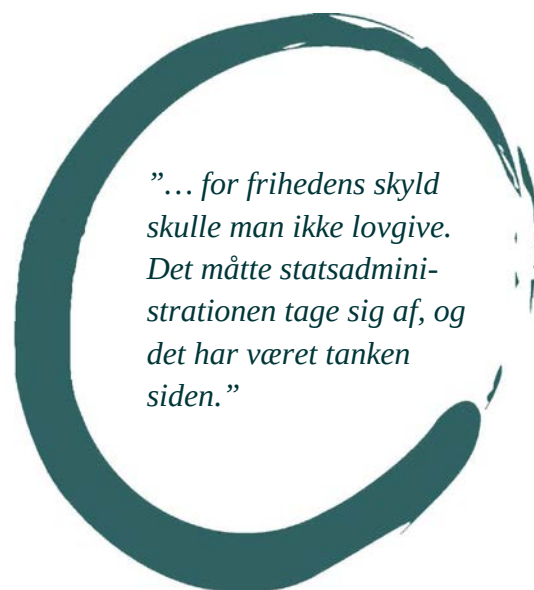
Lisbet Christoffersen indledte sit oplæg med at slå fast, at trossamfundene har en særlig placering i Danmark, som beskrives i grundlovens kapitel VII. Man har ret til at samles i det religiøse fællesskab man vil, så længe det ikke strider mod sædeligheden eller den offentlige orden. Derudover siger grundloven, at folkekirkens forfatning ordnes ved lov, og de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes ved lov.

Grundloven siger, at religion ikke må influere på vores retsstilling som borgere. Man må altså ikke diskriminere på dette grundlag, fx må man ikke stille krav til dommere om religiøs overbevisning og der må ikke være en forpligtelse til at betale til andre trossamfund end sit eget.

Et spørgsmål man kan stille sig er ifølge Lisbet Christoffersen om grundloven bare er gode råd eller en juridisk ramme, som lovgivningen skal holde sig indenfor. Det har længe været den politiske opfattelse i Danmark, at grundloven først og fremmest skulle forstås som gode råd. Konklusionen på Højesterets afgørelse i Tamil-sagen var dog, at lovgivningen faktisk er begrænset af grundloven, og at lovgiver kun må lovgive inden for grundlovens rammer.

I grundloven gives der religionsfrihed for alle. Folkekirken har særstatus, men det hindrer ikke nogen i at støtte de øvrige trossamfund. Spørgsmålet er, om religionsfriheden sætter grænser for rækkevidden af lovgivningen, eller om den løbende lovgivning kan sætte grænser for religionsfriheden. Mange mener at den løbende lovgivning har fortrinsret, men efter hendes egen mening må det være grundloven, der sætter grænsen for politik og lov, også vedr. trossamfundene. Hvis man synes, der skal lovgives om grænser for religionsfrihed skal man argumentere for, at det er nødvendigt af hensyn til andre frihedsrettigheder, statens sikkerhed, folkesundheden el.lign.

Lisbet Christoffersen gik videre ved at uddybe det historiske aspekt ved § 69 og forklarede, at formålet har været at lovgive for frihedens skyld. Lovgivningen skal fungere som sikkerhed mod arbitrære beslutninger i statsadministrationen. I 1863, da Metodistkirken fik anerkendelse, var stemningen i Folketinget ændret til, at man for frihedens skyld ikke skulle lovgive. Det måtte statsad-



ministrationen tage sig af, og det har været tanken siden. Tilgangen har været at regulere mindst muligt ved lov.

Lisbet Christoffersen vurderer, at religionsfrihed som organisationsfrihed alene gælder organisering inden for samfundets rammer. Man er fri til at samles, men når man fx skal købe lokaler, må man være et retsobjekt. Her nævnte Lisbet Christoffersen følgende måder for trossamfund at organisere sig på: forening, almennyttig fond, erhvervsdrivende fond, aktieselskab eller privat ejerskab.

Hun mener dog, at nogle organiseringsformer forekommer uacceptable og illustrerede dette med et eksempel, hun har mødt i USA. Her er hun stødt på en kirke med navnet Mr. Hansons Church, som rejste nogle spørgsmål. For hvem betaler for kirken? Umiddelbart skulle man tro, at han selv betaler, men det kunne også ske ved indsamling, og derfra kunne der komme et overskud. Hvor går så dette overskud hen? Det er der ingen der ved, for der er ikke regler for organisering af trossamfund i Danmark – kun hvis man har vielsemyndighed. Det er uacceptabelt, fordi vi måske yder mere, end vi ville have gjort, hvis vi kendte ejerforholdene.

Lisbet Christoffersen fremhævede, at det i Danmark ikke er et krav for et trossamfund, at det lader sig registrere. Det er først i det tilfælde, at det skal opnå visse rettigheder (fx vielsesbemyndigelse), at en registrering er nødvendig.

Lisbet Christoffersen rejste spørgsmålet, om trossamfundene har behov for at opnå eksplicitte fordele. Når trossamfund ansøger om at opnå fordele, skal de behandles lige med andre foreninger. Man er bare en af de andre foreninger. Der er ikke noget særligt i lovgivningen for trossamfund. Et synspunkt kan være, at vi har behov for at beskytte trossamfund mere end andre foreninger. Et behov, som ligger i selve det at udøve religion. Det er en aktuel international diskussion. Hendes eget argument er historisk. Hvis ikke man beskytter trossamfund særligt, beskytter man dem ikke, for staten oplever dem som farlige.

Hun påpegede endvidere, at der også kan være behov for statens mulighed for at sætte grænser.

For Lisbet Christoffersen at se er der to modeller. 1) Trossamfund er en kombination af foreningsfrihed, forsamlingsfrihed og ytringsfrihed tilsammen. Her er der ikke behov for grundlovens kapitel VII. 2) Trossamfund er noget andet end andre almennyttige organisationer. Dette giver behov for særlig regulering, så staten sikres sammenhængskraft og sikkerhed, mens trossamfund sikres beskyttelse.

Hun gav efterfølgende eksempler fra andre lande. I Sverige er der registreringsmulighed for alle trossamfund og regler for at opnå tilskud, som ikke mange bruger, fordi man skal bidrage til samfundet.

I Norge er der lov om trossamfund, og alle trossamfund får tilskud på lige fod med Den Norske Kirke.

Næste del i Lisbet Christoffersens oplæg omhandlede det pragmatiske spørgsmål, om der er et behov for en egentlig religionslovgivning. De eksisterende behov handler om vielsesbemyndigelse, fradragsret for tilskud, skattefritagelse, momsfritagelse, adgang til at bygge til trossamfundsformål og adgang til opholdstilladelse for udenlandske forkyndere. Hun forklarede, at de eksisterende behov hviler på lovgivning, men administreres mange forskellige steder.

Som udækkede behov fra trossamfundenes side fremhævede hun anerkendelse af uddannelsesbehov og gennemførte uddannelser samt anerkendelse af sociale-kulturelle dimensioner med mulighed for støtte efter fritidslovgivning. Hun spurgte: får de muslimske fritidsorganisationer tilsvarende tilskud som andre fritidsorganisationer?

Som reguleringsbehov set fra samfundets side stillede Lisbet Christoffersen tre spørgsmål: Skal man virkelig kunne have et privatejet trossamfund i Danmark – eller skal ejerformerne begrænses?

Er det virkelig sikring nok af menneskers trang til at give penge, at de jo bare kan lade være – eller skal man kræve, at i hvert fald medlemmer kan få indblik i – og måske være medbestemmende om – et budget og et regnskab? Skal der være en form for oversigt over, hvad der kalder sig trossamfund, hvem der står bag, hvad ideologien er mv. – eller er det lige meget?

Hun lod det endvidere være op til debat, om trossamfund skal være beskyttede varemærker.

Lisbet Christoffersen afrundede sit oplæg ved at opridse mulige veje for trossamfundene at gå. Det første, man kan gøre, er at larme – eksempelvis ”Konference for kristne og muslimske ledere”. Hun opfordrede til at være konkret og specificere, hvad problemet er, samt hvor løsningsmulighederne ligger. Desuden skal man diskutere indbyrdes trossamfundene imellem, og finde ud af om vi kan gå et stykke af vejen sammen.

Hun understregede, at man er nødt til at gøre sig sine positioner klar. Ønsker man: En samlet religionslov, mange forskellige stykker lovgivning eller vil man bare luge ud i det, man ikke synes om? Ønsker kunne også være: en bedre regulering på en række områder, ét sted at henvende sig eller bedre lydhørhed de mange steder, man henvender sig.

Lisbet Christoffersen synes, der er et behov for afklaring af trossamfundenes gennemsigtighed og legitimitet.

Den afsluttende opfordring lød, at det nu er tid til en pragmatisk mellemvej, og at spørgsmålet om trossamfundenes forhold er noget, der må arbejdes med.

Debat

I den efterfølgende debat blev der bl.a. spurgt ind til, om det er muligt med rammelovgivning for kristen og muslimsk trosliv, som er fælles for begge traditioner. Hertil svarede Lisbet Christoffersen, at muligheden foreligger – rent juridisk, og at det ligger i § 69, at man ikke vil genindføre kanonisk ret eller sharia. Paragraffen lægger op til rammelovgivning for trossamfundenes forhold til den omgivende verden.

Dette blev fulgt op med en kommentar om, at behandlingen af § 66 skal give folkekirken råderet over egne forhold, for som det er i dag, har det største trossamfund i Danmark ikke religionsfrihed. I dag er det en stor udfordring at forklare den nuværende ordning i udlandet. Kommentaren blev fulgt op af et forslag om at etablere et samarbejde mellem Danske Kirkers Råd og muslimske samfund til at imødegå de fælles udfordringer i forhold til staten, som fremtiden byder på. Lisbet Christoffersen var enig i, at en lovgivning vil give anerkendelse, og som eksempel på den nuværende situation henviste hun til, at der i forbindelse med årtusindfejringen i Jelling afholdtes gudstjeneste med fremtrædende politikere og regenten, men der var ikke repræsentanter fra øvrige trossamfund.

Det blev også kommenteret, at der er forskel på processen for folkekirken og den for de andre trossamfund, og understreget, at vi skal nå frem til noget med § 69. For der har været lovgivet uholdbart og mere og mere med udlændingeloven. Der blev udtrykt ærgrelse over, at ankestyrelsen er blevet chef for administrationen af trossamfund ved en spareøvelse.

Det blev fremhævet, at trossamfund vil opnå en større transparens med regulering, og at nogle trossamfund kigger meget på den svenske model, hvor trossamfund kan vælge at arbejde efter statens værdier eller få en mindre støtte. Det giver mulighed for trossamfundene selv at vælge. Til dette påpegede Lisbet Christoffersen, at der i begge valg ligger en retlig model. I Danmark skal man vælge sig ind på de forskellige organisationsmuligheder: fond, aktieselskab, Mr. Hansons Church, mv. Hun gav udtryk for, at der – modsat hvad der er tilfældet i dag – bør være visse retningslinjer for, hvordan trossamfundene organiserer sig.

Et andet spørgsmål, der blev drøftet i debatten, er, om statslig regulering bliver en for stor byrde for trossamfundene. I dag kvæles menighedsråd under regulering og regler. Er dét det, trossamfundene ønsker sig med revisor og åbne regnskaber.

Trossamfund skal ikke opfattes som et udvidet statsapparat, betonedes Lisbet Christoffersen. Hun lagde derimod op til, at trossamfund ses som en parallel til den lokale idrætsforening.

Det blev endvidere drøftet, om muslimer er klar til at forholde sig til spørgsmålet om trossamfundenes forhold. Muslimerne er unge i det danske samfund sammenlignet med kristne og jøder, og spørgsmålet har ikke været diskuteret indadtil hos muslimer.

Lisbet Christoffersens svar var, at man ikke skal overdrive situationen, og hun tror at kristne og muslimer følges meget godt ad.

At være muslim i en ”ikke-muslimsk” stat

v. cand.jur. Rahimullah Mojaddedi (p.t. bosat i Afghanistan og ansat ved ’Justice Sector Support Program’)



I Allahs navn, den barmhjertige, den nådefulde

Det er mig en glæde at være blandt så hæderfulde kristne og muslimske ledere og være inviteret til at tale foran dette distingverede publikum. Jeg ankom fra Kabul i Afghanistan for to dage siden for at deltage i den årlige konference for kristne og muslimske ledere i Danmark. Jeg kommer med de bedste hilsener – fra både afghanere og danskere og de bedste ønsker om et succesfuldt møde.

Det er en stor glæde, at Danmark spiller en proaktiv rolle blandt andre nationer ved at være blandt de internationale kræfter, der prøver at bringe ro og stabilitet til det krigshærgede Afghanistan. Ikke alene risikerer modige danske soldater deres liv i Helmandprovinsen som en del af NATO’s stabiliserende styrke i Afghanistan, men I vil blive overraskede over at høre, at mange civile danskere arbejder derude i forskellige områder indenfor rekonstruktion, rehabilitation, uddannelse, juridisk reform, sundhedsservice og mange forskellige udviklingsprogrammer. De arbejder for forskellige FN agenturer, Den Europæiske Union, Den Europæiske Unions politis mission (EUPOL), uafhængige organisationer, retsstatsprogrammer og så videre. For mig er de mest slående eksempler de unge danske iværksættere, der har investeret i blomstrende forretninger og de, som kører det eneste afghanske cirkus: Det Afghanske Mobile Minicirkus for Børn.

For at vende tilbage til vores møde her i dag har jeg forstået, at de kristne og muslimske lederes konference har opnået nogle interessante årlige præstationer, siden de startede i 2006. Dette års tema ”Ny religions lovgivning i Danmark – vilkår og rammer for trossamfundenes virke”, er virkelig et relevant og vigtigt emne at diskutere.

Siden i går har talerne præsenteret forskellige aspekter af de to temaer nemlig: 1) Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed og 2) ny religionslovgivning i Danmark – vilkår og rammer for trossamfundenes virke. Både præsentationerne og de efterfølgende diskussioner har været interessante og inspirerende. Den nylige præsentation af den historiske baggrund og de retlige konsekvenser af § 69 i forfatningen omtalte de tekniske aspekter ved denne konferences tema. § 69 er hjørnестenen i vores diskussion og vil blive debatteret yderligere i løbet af dagen.

Mit tema for præsentationen er: ”At være muslim i en ikke-muslimsk stat”. Selvom det teknisk set ikke er en juridisk diskurs, er det dog et relevant emne, når vi diskuterer § 69 og en mulig ny religionslovgivning. Med en støt stigende muslimsk befolkningsgruppe er det naturligt at diskutere denne gruppes position og rolle i samfundet og de forventede implikationer af en potentiel ny lovgivning for alle religiøse grupper, herunder også muslimer.

Dispositionen af min præsentation i dag vil være at gå tilbage i tiden, at undersøge Medina-samfundet på profeten Muhammads tid (fred være med ham), at undersøge principperne for et multireligiøst samfund og at implementere de fundamentalt accepterede normer, ved hjælp af analogi, i det moderne multikulturelle samfund, berøre muslimernes rolle i det danske samfund og prøve at finde balance, ved at identificere og adressere udfordringerne i samfundet, hvor alle segmenter fuldt ud og frit kan nyde deres rettigheder og tage vare på deres forpligtelser på en ansvarsfuld måde.

Et kig tilbage i historien

Profeten Muhammed (fred være med ham) fik sin første åbenbaring i år 610. Han inviterede folk til Islam og til at tilbede en Gud i over 13 år i Mekka. For at flygte fra konstant undertrykkelse og forfølgelse af hans klan, Quraysh af Mekka, emigrerede han i år 622 til Medina, som på den tid blev kaldt Yathrib. Yathrib var på det tidspunkt et multietnisk samfund med folk af forskellige trosretninger og fra forskellige klaner, som ofte gik i krig over uenigheder, der havde varet ved i århundreder. Medinas folk bød profeten varmt velkommen, og han blev hurtigt anerkendt som leder og var højt respekteret, ikke alene blandt muslimer, men også blandt jøder, kristne og klaner med andre trosretninger.

Profeten forstod hurtigt, at det pluralistiske samfunds dybe uenigheder og deres hang til at gå i krig behøvede civiliserede løsninger. Han tog det kloge initiativ formelt og legalt at organisere affærerne i dette multikulturelle samfund. Som leder af denne stat gav profeten Muhammad (fred være med ham) indbyggerne Medina-traktaten (Mithaq Al-Medina). Mange historikere, juridiske eksperter og lærde anerkender denne traktat som den første skrevne forfatning. Den kom 6 århundreder før Magna Carta. Den fulde tekst af denne forfatning er blevet bevaret i Ibn Ishaqs Sirah Rasul Allah og i Sayyid al-Nas og Abu Ubayds Kitab al-Amwal. Mange nulevende jurister og lærde har analyseret teksten ud fra et legalt og forfatningsmæssigt perspektiv og har skrevet bøger og artikler om emnet. Absar Kazmi opsummerer de iøjnefaldende træk i de følgende få pointer, som klart viser denne traktats forfatningsmæssige karakter.

- Alle parter inkluderet i denne traktat: muslimer, bogens folk (jøder og kristne) og hedninge, havde frihed til at praktisere deres religion.
- Alle indbyggerne havde de samme rettigheder og pligter og var beskyttet mod forfølgelse og undertrykkelse.
- Et finansielt hjælpesystem blev oprettet inden for de forskellige klaner og klanerne imellem. Kommunale fonde blev etableret, som blev brugt, når der var brug for finansiell støtte til at betale eksempelvis løsepenge eller blodpenge.
- I tilfælde af krig eller et udefrakommende angreb af en klan var alle klaner i Medina (som havde underskrevet traktaten) forpligtede til at hjælpe den angrebne klan.
- I tilfælde af stridigheder mellem underskrivere af traktaten, var profeten Muhammad (fred være med ham) den højeste autoritet til at udrede stridigheden.
- Quraysh fra Mekka skulle forretningsmæssigt boykottes af alle underskrivere og ingen måtte støtte dem.

Som Karen Armstrong udtrykker det: selve det at skabe traktaten og fred var enorme præstationer, og denne størrelsesorden er afspejlet i selve indholdet af traktaten. Dannelsen af en "ummah", eller nation, gennem respekt og accept resulterende i pluralisme viser os en af de måder, som profeten brugte, til at bekæmpe jahillyya, eller uvidenhed - sindets tilstand, som skaber vold og terror.

Forståelsen af religiøs frihed er forbundet med et koranvers (2:256), som siger: "der er ingen tvang i religionen". Traktaten definerede indbyggernes rettigheder og forpligtelser i den nye statsdannelse. Det garanterede tankefrihed, samvittighed, lighed, retfærdighed og broderskab uanset kaste, farve, religion eller social status.

Medina-traktaten afspejler pluralisme, både i dens indhold og i dokumentets historie. F. E. Peters forklarer, at ”de stridende parter, selvom de ikke konverterede til islam, anerkendte profetens autoritet og accepterede ham som leder af deres samfund og fulgte hans politiske dømmekraft”.

Principper, som kan anvendes i moderne tider

I den ovenstående lynhurtige gennemgang af Medina-traktaten kan vi se, at muslimer, jøder, kristne og hedninge, uanset om de var majoritet eller minoritet i staten, havde deres grundlæggende rettigheder og blev behandlet med lighed og retfærdighed. Ingen var hævet over loven. Mens de nød de basale rettigheder, forventedes det af Medinas indbyggere, at de skulle opføre sig som ansvarlige borgere og udføre deres pligter på en ordentlig måde. Dette indbefattede legale, finansielle og militære forpligtelser.

Bestemmelser om civiliserede løsninger af stridigheder mellem underskrivere af traktaten og anerkendelsen af profeten Muhammad (fred være med ham) som den højeste autoritet etablerede lovens overherredømme. Alle parter af samfundet skulle respektere og adlyde bestemmelserne i traktaten. På denne måde blev det en nødvendighed at respektere landets love, at sikre lovens overholdelse og afstå fra at ty til vold. Disse er alle universelle principper, som nemt kan anvendes i moderne tider og som understøttes i den civiliserede, moderne verden.

Hvor interessant at se, at de principper, som den moderne civiliserede verden bygger på, og som først er blevet opbygget og anerkendt indenfor det sidste århundrede, allerede eksisterede i Medina-traktaten for cirka 1400 år siden.

Muslimernes rolle i en ikke-muslimsk stat

Muslimske minoriteter i ikke-muslimske stater, såsom Danmark, skal forstå, hvilken vigtig rolle de spiller, og sikre, at de lever op til samfundets såvel som deres religions forventninger af dem. Enhver muslim er en ambassadør for det muslimske samfund, på hans eller hendes egen måde. Dette tilføjer et ekstra lag af ansvar til muslimen, som repræsenterer hans eller hendes fællesskab indenfor samfundets rammer. Vi skal være meget bedre til, som minoritetsgruppe, at forklare til majoriteten af ikke-muslimer, hvem vi er. Vi bør følge middelvejen og følge profeten Muhammads eksempel (fred være med ham) og praktisere det, som han prædikede.

At leve i henhold til og udvise den moderate essens af islam er en pligt, som påhviler enhver muslim. Allah den Almægtige siger i Koranen (2:143): ”Således gjorde Vi jer til et fællesskab midt imellem”. Ekstremisme og fanatisme har ingen plads i islam. Profeten Muhammad (fred være med ham) levede et eksemplarisk liv, et liv med fred, tilgivelse, tålmodighed og medfølelse. Og for at tilskynde os til at leve på denne måde sagde han: ”Den bedste vej er middelvejen”.

Han behandlede alle med barmhjertighed og vandt til sidst deres hjerter ved den høje standard af hans medfølende karakter. En gammel jødisk kvinde, en svoren fjende, havde gjort det til sin vane at smide affald på profeten (fred være med ham), hver dag når han gik forbi hendes hus på vej til moskéen. Da hun en dag ikke smed noget på ham, og profeten fandt ud af, at hun var syg, bad han om tilladelse og gik ind i hendes hus for at se, om han kunne hjælpe hende med noget i hendes trængsler. Kvinden var så imponeret over profetens tilgivende og medfølende karakter, at hun bad om tilgivelse og konverterede til islam.



I et lignende tilfælde da Taif-folkene sårede profeten ved at kaste sten og affald på ham, da han gik gennem deres by, gjorde han ikke gengæld, men bad til Herren: ”Tilgiv disse folk, for de er uvidende”. Som vi kan se, er venlighed, tilgivelse, fred og medfølelse kvaliteter, som profeten (fred være med ham) ikke blot prædikede, men også praktiserede i sit daglige liv.

Ifølge basal religiøs lære skal muslimer være produktive medlemmer af samfundet. Islams profet (fred være med ham) siger i en af hans traditioner (hadith): ”De bedste folk er de, som gavner andre”. For at være i stand til at gøre dette er man nødt til at opnå de kompetencer og kvalifikationer, som er nødvendige for at blive et nyttigt medlem af samfundet. Dette opnås bedst ved at få en uddannelse, blive oplært i et fag, som man interesserer sig for, og opnå de færdigheder, der skal til for at klare sig succesfuldt i livet. Vigtigheden af dette kan ikke overdrives, da islam fokuserer meget på uddannelse og oplæring. Det fortælles fra profeten Muhammad (fred være med ham), at ”til-egne sig viden er en pligt, for enhver kvindelig og mandlig muslim”. Koranen siger (39:9): ”Sig: Er de, som har viden, på lige fod med dem, der ingen viden har?” Dette er et spørgsmål om benægtelse, og i henhold til reglerne for koranfortolkning er svaret til denne type spørgsmål altid nej. Det betyder altså, at de, som uddanner sig og søger viden, er bedre i Guds øjne end dem, som ikke gør.

At udvise fuld respekt for landets love er en nødvendighed for fredelig sameksistens. Hvad enten man er en majoritet eller en minoritet, forventes det, at lokalsamfund tilpasser sig inden for lovens rammer i samfundet. At fuldt ud følge og respektere det civiliserede system garanterer fred, ro og tryghed. Som vi kunne se i den historiske fortælling fra profetens tid (fred være med ham) og bestemmelserne i Medina-traktaten, skulle alle indbyggerne respektere loven i en muslimsk stat. På samme måde skal muslimer, som bor i en ikke-muslimsk stat, følge den samme bestemmelse.

Dette er bare nogle eksempler på de principper, som muslimer efterlever. Jeg tror på, at muslimer, som lever i en ikke-muslimsk stat, kan spille den mest effektive og konstruktive rolle ved at følge profetens (fred være med ham) eksemplariske model. Ved at gøre dette vil de gavne det muslimske lokalsamfund på bedste vis.

Udfordringer for et dansk multikulturelt samfund

Med den moderne verdens muligheder for at rejse rundt i verden og bosætte sig i lande langt væk er mange lande over hele verden transformeret til pluralistiske samfund. Mens multikulturelle samfund har store naturlige potentialer, står de også over for store udfordringer, som er nødvendige at adressere og overkomme.

- Jeg synes, at en af de grundlæggende udfordringer i samfundet er tilstedeværelsen af fordomme. Disse fordomme findes desværre i alle samfundsgrupper, både majoriteter og minoriteter. Jeg foreslår, at vi alle bliver mere åbne, strækker os lidt længere i at række hånden ud til andre grupper, indgår en dialog med åbent sind, bliver gode til at lytte, ikke dømmer andre, prøver på at forstå andres synspunkter og viser respekt for alle forskellige samfundsgrupper. Ved at gøre dette er jeg sikker på, vi vil komme langt med hensyn til at komme af med fordomme mod andre religiøse og kulturelle grupper.
- En anden udfordring er misforståelsen blandt de forskellige grupper. På grund af mangel på information om andre religioner og kulturer misforstår vi dem. I stedet for at studere andre traditioner og gøre en helhjertet indsats for at interagere med andre grupper former vi vore egne stereotype misforståelser. Vi finder det nemmest at dømme hele gruppen ud fra handlinger begået af en enkelt person fra gruppen. Vi forbinder endda andre grupper med ting, de er uenige i, og tager afstand herfra i stedet for at prøve at forstå deres stilling.
- På et ledelsesmæssigt og højere intellektuelt plan har dette forum fremmet ikke blot bedre forståelse af hinanden, men også at arbejde sammen på at identificere problemer og finde

løsninger. Denne positive dialog bør udbygges inden for og mellem forskellige samfundsgrupper og på alle planer.

- Vi lader ofte nogle få, højtråbende ekstremister overtage scenen ved at portrættere, at det, de tror på, er repræsentativt for hele deres samfund. De stille majoriteter i de forskellige samfund bør stå frem og på en proaktiv måde forhindre disse misrepræsentationer.
- En anden vigtig udfordring er, at minoriteter, og specielt muslimer, ofte er marginaliserede. De får ikke følelsen af at være inkluderet i samfundet. Anden- og tredjengenerationsindvandrere bliver stadig kaldt 'udlændinge', mens sandheden er, at de er født og opvokset her i landet og er danskere efter enhver betydning af ordet. At føle sig hjemme og velkommen kan gøre en stor forskel i at styrke samfundets sammenhold og forbedre relationerne mellem de forskellige grupper.
- Manglen på lige muligheder for alle, uanset farve, tro og race, er en kæmpe udfordring, som skaber splid og utilfredshed. Og på samme tid er det bjørnetjeneste for landet, da højt uddannede og gode kvalifikationer ikke bliver brugt. Med flere forskellige studier, der viser, at mangel på uddannet og kvalificeret arbejdskraft er en trussel mod vores samfund i fremtiden, har vi ikke råd til at miste disse professionelle kompetencer, bare fordi personen, som har dem, har en anden hårfarve eller navn.
- Vi fokuserer ofte på forskellighederne mellem vore individuelle grupper, og det gør uundgåeligt afstanden mellem os større. Fokus skulle i stedet for være på de ting, som forer os. Når vi taler om jøder, kristne og muslimer, er vi alle følgere af den abrahamiske tradition. Vi deler historiske traditioner, vore religioner er manifestationer af naturlig progression og udvikling. En muslims tro er ikke komplet uden en tro på Adam, Abraham, David, Jesus og andre profeter (fred være med dem alle). Bortset fra de abrahamiske traditioner kommer andre religioner også med det universelle budskab om fred, retfærdighed, ligeværdighed, venlighed, medfølelse, kærlighed og medmenneskelighed. Vi må komme væk fra "dem" og "os"-tankegangen. Vi har måske forskellige ansigtstræk og forskellig fysik og følger forskellige religioner og traditioner, men dybest set er vi alle indbyggere og borgere i dette land, og vi har mere tilfælles som civiliserede mennesker, end vi egentlig forstår.

Konklusion

Jeg ved, jeg har taget meget af jeres dyrebare tid og vil gerne runde af med nogle konkluderende bemærkninger. Det muslimske samfund er en integreret del af nationen, ikke bare som faste indbyggere og naturaliserede borgere, men tusinder af etniske danskere har adopteret Islam, som deres levemåde. Som produktive medlemmer af samfundet bidrager muslimer meget til dette lands udvikling og velfærd.

Multireligiøse og kulturelle samfund præsenterer forskelligheder og styrke. Det er yderst vigtigt og i landets interesse at forstå og fremme denne styrke. Inspireret af islamiske principper, profeten Muhammads lære (fred være med ham) og historiske eksempler er danske muslimer loyale borgere, som søger deres rettigheder og ansvar inden for det civiliserede, demokratiske system. Håndteringen af § 69 i grundloven og en eventuel ny religionslov vil helt sikkert have stor betydning for alle religiøse grupper. Derfor er det af største vigtighed at få de forskellige gruppers synspunkter, input og aktive deltagelse igennem



hele lovgivningsprocessen, fra forskning til udarbejdelsen, offentlig høring, parlamentarisk læsningsfaser og eventuel bekendtgørelse.

Igen vil jeg lykønske arrangørerne af denne konference for at organisere dette vidunderlige møde. Jeg takker også arrangørerne for at give mig muligheden for at tale i denne distingverede forsamling, og jeg vil gerne udtrykke min taknemlighed til jer, damer og herrer, for jeres tålmodighed og opmærksomhed. Lad os gøre denne konference til endnu en succes ved at investere i de beslutninger, vi i fællesskab når til, til sidst i vores diskussioner, til gavn for vore respektive grupper og i hele nationens og landets interesse.

Debat

I den efterfølgende debat blev der bl.a. henvist til, at Mohammed tillod muslimer fra Mekka at flygte til Etiopien, hvor de fik beskyttelse af kristne herskere. Her levede muslimerne fredeligt og ernærede sig selv. På samme måde må muslimer i Danmark leve i harmoni med og bidrage til det samfund, de lever i.

I debatten blev det også fremhævet, at det vigtigste er at finde ud af, hvordan der kan skabes bedre forståelse mellem kristne og muslimer. Hertil blev der henvist til konkrete erfaringer med positiv dialog, som i dag gøres på lokalt plan mellem kristne og muslimer om både samfundsmæssige og religiøse emner.

Fra salen blev der spurgt til, hvordan principperne fra Medina-traktaten kan have betydning i en dansk sammenhæng, når der i Danmark er grænser for hvilke sager, der vedrører trossamfundene: fx er der ikke tradition for at tænke religion som noget, der har med familie og arveret at gøre.

Hertil replicerede Rahim Mojaddedi, at der er nogle fundamentale principper fra Medina-traktaten, som kan bruges som grundlag for sameksistens mellem religiøse grupper. I Medina forventedes det fx, at minoriteter fulgte landets lov. Det samme må gælde muslimer og alle andre grupper i det danske samfund i dag.

Paneldebat om grundlovens § 69 – Hvad ønsker trossamfundene af en eventuel statslig lovgivning om religion?

Ordstyrer for paneldebatten var Jan Nilsson, netværkskonsulent i Folkekirke og Religionsmøde

Oplæg v. Bent Hylleberg

tidligere rektor, Baptistkirken i Danmark.



I begyndelsen af 2013 skal de 14 kirker, der hører hjemme i Danske Kirkers Råd, drøfte et oplæg fra en af Rådets arbejdsgrupper: 'Frihed og lige vilkår' om udfyldelsen af grundlovens § 69. Diskussionsoplægget er skrevet af Erling Tiedemann og mig. Jeg vil ikke her indføre os i tankegangen fra dette oplæg til kirkerne. Jeg vil blot sige tre ting: 1) Det er et oplæg til en ny religionslov, der skitserer en 'økumenisk' løsning – dvs. vi foreslår ikke, at folkekirken fratages nogle af dens nuværende privilegier. 2) Oplægget bygger på den forståelse af grundlovens § 69, at trossamfundenes 'forhold' skal reguleres ved hjælp af offentlig ret, idet der via lovgivning sikres plads til udøvelse af religion med de rettigheder og pligter, der følger heraf. 3) Samtidigt præciserer vi, at en sådan lovgivning ikke på nogen måde må regulere trossamfundenes interne anliggender. Når grundlovens § 69 taler om trossamfundenes 'forhold', handler det om relationer til staten og det omgivende samfund. Det handler derimod ikke om nogen samlet 'forfatning' for trossamfundene – modsat § 66, der udtrykkelig taler om en 'forfatning' for folkekirken.

Tidligere på dagen hævdede Lisbet Christoffersen, at den grundlovssikrede religionsfrihed er primær i forhold til lovgivning. Heri er jeg enig. Med dette som udgangspunkt talte hun for at udfylde § 69 med 'lovgivning for frihedens skyld'. Det er også det perspektiv, der ligger bag Danske Kirkers Råds papir. Men her og nu vil jeg afprøve et andet synspunkt, nemlig at trossamfundene er bedst tjent med 'frihed for lovgivning'. Det er det almindelige synspunkt i min kirkelige tradition. Og følger vi det, betyder det, at grundlovens § 69 bedst opfattes som et historisk levn fra 1849, som vi ikke bør implementere i dag.

Jeg tager udgangspunkt i fredagens tema: 'Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?' Set med Baptistkirkens briller (både her i landet og i det øvrige Europa) har staten gennem århundreder været mere trussel end garant for de såkaldt 'afvigende' trossamfund. Staten i form af 'kirkestaten' eller 'statskirken' garanterede ikke frihed til at tænke, tale og tro, når samvittighederne var bundet af andre former for tro end majoritetskirkens bekendelser. Den historie skabte ofte forfølgelser, fængslinger og flygtninge. Historisk set har mindretal aldrig haft meget at takke 'staten' for. Derimod var det ofte folket – repræsenteret ved en frimodig presse, ved klartseende typer som vores egen Grundtvig og ved almindelige mindretals-kristne, 'dissentere', der – med troens mod – rejste sig mod stats-, konge- og flertalskirkerne.

Det er mit kirkesamfunds historiske perspektiv, der rækker tilbage til reformationen i 1500-tallet – og frem til 1849 i vort eget land. Med grundloven her til lands fik vi en retsstat med religionsfrihed, men endnu ikke religionslighed.

Hvis vi tillige anlægger et samtids-perspektiv på vores omverden, må vi konstatere, at statsmagten mange steder endnu er en trussel for fri religions-udøvelse. Den lovgivning, der de senere år har været undervejs i en række europæiske lande – hvor staten finder det nødvendigt at definere, hvad der forstås ved en traditionel kirke, et trossamfund, en sekt og dét, der er værre – vækker bekymring. Og der er vel også grund til bekymring, når vi oplever, hvordan det danske folketing – med en direkte henvisning til frygten for islam – anser sig forpligtet og kompetent til at udarbejde en lovgivning, hvori man materielt tager stilling til, hvornår der foreligger et trossamfund med fx 'rigtigt uddannede' præster eller imamer – og når man ved lov vil sætte grænser for, hvilke missionærer der kan få opholdstilladelse her i landet.

Med baggrund i denne historiske erfaring og i dette omverdens-perspektiv vil jeg ud fra den optik, der findes i min tradition, svare på spørgsmålet: 'Hvad bør trossamfundene ønske af en eventuel statslig lovgivning om religion?' med tre teser:

Første tese lyder: 1) Folketinget skal ikke lovgive om godkendelse af trossamfund eller udarbejde en samlet religionslov for disse – og heller ikke lægge hindringer i vejen for en fri og lige religions-udøvelse for alle trossamfund.

Staten skal med andre ord være neutral, når det gælder folkets frihed til at samle sig i trossamfund og udøve religion – eller frihed til leve uden religion. For mig er grundlovens § 67 derfor primær i forhold til § 69. Grundlovens § 67 lyder som bekendt: 'Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden'. – Denne bestemmelse hører sammen med § 77 om ytringsfrihed, § 78 om foreningsfrihed og § 79 om forsamlingsfrihed til de frihedsrettigheder, der beskyttes af grundloven. Her er trossamfundenes rettigheder beskyttet tilstrækkeligt.

Tidligere justitsminister Ole Espersen tænkte i disse baner, når han sagde (1999): 'Det er helt ude af takt med tiden at gøre det til en statsopgave at definere, hvad religion er. Det findes der ingen alment accepteret definition af. Derfor bør der blot opstilles nogle få objektive kriterier for en velgørende non-profit forening. Så kan foreningen selv afgøre, om den vil kaldes religion eller ej'. –

Derimod er det statens opgave at skabe de videst mulige rammer for at sikre religionsfrihed og i et moderne samfund tillige religions-lighed i folket.

Min anden tese lyder: 2) Som trossamfund må vi gøre os klart, hvad vi ønsker af en kommende problemløsende religionsmodel, der sætter i frihed og sigter på lighed mellem alle trossamfund.

En kommende religionsmodel i et multireligiøst samfund som vores skal være problemløsende. De historisk betingede problemer, der følger af vores gældende religionsmodel – med én af staten understøttet folkekirke – må løses til bedste for alle parter. Blandt de aktuelle problemer, der skal løses på kort sigt, vil jeg fremhæve tre: 1) At danske borgere af enhver observans er tvunget til at lade fødsler, vielser og dødsfald registrere af folkekirken. Den slags bør naturligvis ske ved civile myndigheder i en sekulær retsstat. 2) At alle danske – uanset religiøst tilhørsforhold – betaler en andel af lønnen til folkekirkens forkyndere. 3) Det er kritisabelt, at alle, der ikke er medlem af folkekirken, automatisk er med til at vælge folkekirkens ledelse, når vi deltager i valg til folketinget. Når vi udøver vores pligt som borgere ved et folketingsvalg, bliver vores stemme tillige brugt til et for os væsensfremmed formål: at vælge det største trossamfunds øverste ledelse. At gennemføre sådanne problem-løsende tiltag medfører ikke nogen forringelse af folkekirkens vilkår. Det vil tværtimod virke som en frisættelse af folkekirken til at være kirke i folket – mere end at være 'religionsanstalt' for alle i folket.

En fremadrettet religionsmodel skal ikke blot sikre religionsfrihed, men også religionslighed for alle trossamfund – små som store. Det er godt for folkekirken, at grundlovens § 66 nu kommer i spil. Grundlovens § 69 havde aldrig set dagens lys i 1849, hvis ikke § 66 var blevet formuleret – vel mest på grund af knaphed på tid, da grundloven skulle vedtages. Men når begge paragraffer findes, så må det være kronologisk korrekt, at folkekirken nu først udstyres med selvstændighed som forudsat i § 66. Dernæst må folkekirken indgå på lige fod med de øvrige trossamfund i en samtale om, hvordan en fremadrettet religionsmodel kan se ud. Hvis § 69 skal i spil, må det være den mest optimale måde at gøre det på i en retsstat, der vil sikre 'lige vilkår' for alle trossamfund.



Min tredje tese lyder: 3) Religionerne – og trossamfundene – må sættes fri til at spille en konstruktiv rolle i samfundsdebatten og udviklingen af såvel det danske som det internationale samfund.

Hvis trossamfundene bliver sat fri fra staten – når det gælder registrering af trossamfund og lovgivning for trossamfund – kan trossamfundene spille en betydelig rolle i det offentlige rum. Tro og religiøs praksis spiller en ligeså afgørende rolle for et samfunds udvikling – dvs. for opbygningen af et samfunds grundlæggende værdier – som fx de politiske ideologier, den filosofiske tænkning og de kulturelle strømninger. At adskille tro fra samfunds-opbygningen er at skære sjælen ud af folkets krop – det ender åndløst. At medtage trossamfundenes bidrag til en fælles dagsorden skaber et rigere folk. Det gælder, hvor trossamfund spiller demokratisk og konstruktivt med, men det gælder også, når statsmagten bør kritiseres og lovgivningen debatteres. Som trossamfund har vi vores plads på torvet i det offentlige rum, hvorfra vi må tale om frihed, om lighed (om 'lige vilkår' for alle) og om fred (broderskab) til gavn for den politiske virkelighed, vi selv er en del af. Adskil derfor stat og trossamfund – men bland tro, politik og ideologier af enhver art for at skabe det største gode.

Oplæg v. Henrik Abdulhamid Sørensen

talsmand Dansk Muslimsk Union (DMU)



Tak til arrangørerne for arbejdet med at få etableret denne konference. Tak for et vigtigt og meget interessant emne, som forhåbentligt på den ene eller anden måde vil bære frugt i forhold til det enkelte trossamfund.

Det er DMU's holdning, at spørgsmålet om statslig lovgivning og anvendelse af grundlovens § 69 også bør lægge op til en juridisk ligestilling mellem trossamfundene. Hermed menes bl.a., at sondringen mellem anerkendte og godkendte trossamfund ophører, således at alle trossamfund har samme ansvar, pligter og rettigheder i forhold til staten og samfundet.

Udgangspunktet for en realisering af Grundlovens § 69 må være de anerkendte trossamfunds rettigheder. Ønsker DMU statslig lovgivning, der regulerer vilkår og rammer for trossamfundene? JA, hvis det sikrer trossamfundets udvikling og bevarelse af den specifikke religiøse lære og identitet – og bidrager til mangfoldigheden i samfundet – så kan der lovgives.

NEJ, hvis det ikke sikrer trossamfundets udvikling og bevarelse af den specifikke religiøse lære og identitet – og bidrager til mangfoldigheden i samfundet, så skal der ikke lovgives. De punkter, som er valgt ud i det følgende, er ikke nødvendigvis et udtryk for konkret arbejde indenfor DMU, men skal mere ses som overvejelser.

Friskoler

Friskolerne er et eksempel på et område, hvor lovgivning regulerer og samtidig giver rum og mulighed for bevarelsen af en særegen identitet. Lovgivning giver rammer og pligter.

Friskoler og private grundskoler kan inden for rammerne af Friskolelovens § 1 og lovgivningen i øvrigt give undervisning, der stemmer med skolernes egen overbevisning, og tilrettelægge undervisningen i overensstemmelse med denne overbevisning. Hermed følger en række bekendtgørelser: bl.a. regler for tilskud, tilsyn, regnskab og revision samt bestyrelsens sammensætning. Herudover skal skolen opfylde ministeriets fællesmål for det enkelte fag for at sikre, at den enkelte elev opnår det ønskede faglige udbytte efter endt skolegang. Inden for disse rammer, kan skolen udfolde sig i overensstemmelse med sin overbevisning og dermed følger rettigheder for skolens frihed om undervisningens indhold.

Skolerne har mulighed for: undervisning i egne fag, f.eks. Koran; skemafrie dage med religiøse arrangementer, f.eks. eid, ramadan; bøn på skolen, f.eks. kan frikvarterer lægges efter behov; religiøse traditioner og værdier i dagligdagens sociale liv og særlige pædagogiske principper; at ferier kan lægges forskelligt, f.eks. eidferie – blot skal skolen opfylde kravet om 200 skoledage på et år.

Resultatet er, at rammerne eller pligterne harmonerer fint med indholdet eller rettighederne til gavn for den enkelte elev, som både bevarer sin religiøse, ideologiske identitet og opnår de fornødne faglige kvalifikationer og færdigheder. Eleven står dermed som et menneske, der trives og har opnået en helhed og styrke i sin person, når det f.eks. skal møde samfundet og det senere arbejdsliv.



”Spørgsmålet om statslig lovgivning og anvendelse af grundlovens § 69 bør også lægge op til en juridisk ligestilling mellem trossamfundene”

Finansiering af trossamfund

Det er klart, at for enhver organisation er økonomi fundamentalt for det fortsatte virke og udvikling. Skal staten finansiere trossamfundets virke? I udgangspunktet: Nej. Det må være det enkelte trossamfunds eget ansvar at sørge for sin etablering og virke, mens statens ansvar må ligge i at skabe mulighed for, at trossamfundene etableres og virker efter deres overbevisning.

Statens rummelighed bør give mulighed for, at staten på trossamfundenes vegne inddriver skatter i stil med den svenske model. DMU har et udvalg, der arbejder med ideerne og konstruktionen for en dansk model. I udvalget sidder bl.a. Safia Aoude og deltagere fra en bosnisk organisation med kontakt til de bosniske muslimer i Sverige.

Det vil være ønskeligt, at trossamfundene fritages for moms, afgifter, selskabsskat og fondsbeskatning. P.t. er der fritagelse for ejendomsskat og mulighed for fradrag for gavebidrag. I forbindelse hertil vil det være naturligt med krav fra statens side om tilsyn og offentlighed.

Registreringsmyndighed kontra vielsesmyndighed (Ministerialbøger)

Et trossamfund bør kunne registrere både i forbindelse med fødsel og død samt kunne foretage vielse og registrering heraf – altså føre ministerialbøger. Disse begivenheder er væsentlige i et menneskes liv, og trossamfundets bemyndigelse til at foretage registreringen stemmer overens med medlemmets religiøse behov, og at disse begivenheder er en fast del af et trossamfund. Med andre ord er det naturligt, at man som medlem af et trossamfund har den fulde kontakt med trossamfundet i sager af religiøs karakter, som registreringen indenfor de nævnte områder har. Den religiøse betydning, der ligger i de nævnte begivenheder spiller en så meget desto større rolle, f.eks. i forbindelse med navngivningen, når kontakten ellers skal ske til et andet trossamfund.

Religiøse forkyndere

Et trossamfund bør kunne opnå automatisk fast opholdstilladelse til religiøse forkyndere fra udlandet.

Trossamfundets pligter i forbindelse med opholdstilladelse må være:

- løbende dokumentation for tilknytning og virke indenfor trossamfundet
- evt. at der indgås kontrakt mellem staten og den pågældende forkynner om overholdelse af samfundets love.

Trossamfundets rettigheder i forbindelse med opholdstilladelse må være:

- at trossamfundet selv definerer, hvad der anses som relevant baggrund eller uddannelse for at kunne forkynde indenfor trossamfundet.
- at der gives opholdstilladelse for familie til forkynderen med tilsvarende arbejdstilladelse, skolegang og anvendelse af bl.a. sundhedssystemet.

Oplæg v. Mustafa Gezen

talsmand, Muslimernes Fællesråd



I sit oplæg tog Mustafa Gezen udgangspunkt i, at der er en privilegeret ret til Den Evangelisk-Lutherske Kirke jævnfør § 4, som i øvrigt er meget naturlig. Endvidere kom han ind på, at § 69 og § 66 aldrig er blevet gennemført.

Mustafa Gezen sagde derfor, at staten bl.a. kunne undersøge muligheden for at støtte etablering af en stormoské. Det skulle være delvist, dvs. staten kunne pege på en grund, som gives til muslimer (muslimsk organisation), hvor muslimer efterfølgende kan bygge en moské med midler fra fundraising. Hjælpen skal selvfølgelig være betinget af, at man lever op til krav om offentlighed, aktindsigt, offentligt budget, regnskab o.l. Finansiering af en

moské kunne være mulig, hvis muslimer kunne få lov til at betale moskéskat og derigennem have mulighed for at etablere institutioner, der vil bidrage til samfundet.

Endvidere sagde han, at en ny lov, der tager hensyn til moskéskat o.l., vil bevirke en større interesse for det danske samfund – det vil styrke sammenhængskraften. Dialogen under udformning af en § 69 er også vigtig, fordi man derigennem vil føle ejerskab af den nye lov.

Oplæg v. Jørgen Skov Sørensen

Sekretariatschef, Folkekirkens mellemkirkelige Råd



Min tilstedeværelse her i eftermiddag afviger fra de øvrige paneldeltageres tilstedeværelse. Grundlovens § 69 vedkommer i princippet slet ikke mig. Den vedkommer ”de fra folkekirken afvigende”, og det er ikke mig. Det er derfor heller ikke så ofte, vi fra folkekirken beskæftiger os med grundlovens § 69, vi holder os normalt til § 4. Det er den, der fortæller os, at ”Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og som sådan understøttes af staten”.

Den paragraf gør såvel den evangelisk-lutherske kirke til Danmarks folkekirke, som den slår fast, at staten understøtter samme kirke. Hvad det helt eksakt betyder at være en folkekirke, har særligt i de senere år optaget sindene. Er der i virkeligheden snarere tale om en statskirke? Eller er ”folkekirket” netop et opgør med ”statskirkebegrebet”? Og kan en folkekirke vedblive at være en folkekirke, hvis nu en dag mindre end 50 % af befolkningen er medlemmer? Disse spørgsmål drøftes lystigt i folkekirkelige kredse – og udenfor. Enighed vedr. tolkningen er vanskelig at spore. Uenighed er vi meget stolte af i folkekirken.

Vi er heller ikke helt enige om, hvad det betyder, at staten understøtter kirken. Traditionelt har mange forstået det som økonomisk støtte. Andre taler om bevarelsen af helligdage og om lovgivning, der beskytter mod butiksåbent om søndagen, som statens vigtigste støtte til folkekirken.

De senere år har vi imidlertid set beregninger, der viser, at statens finansielle støtte til folkekirken svarer nogenlunde til den borgerlige service, folkekirken yder til hele samfundet: fødselsregistrering, kirkegårdsdrift osv. Samtidigt har der været snak om decideret at sløjfe visse helligdage, og loven mod butiksåbent om søndagen så sit endeligt for få uger siden. Hvad statens støtte til folkekirken så nu består af, står lidt hen i det uvisse, men jeg er sikker på, at adskillige af de fra folkekirken afvigende deltagere i denne konference vil kunne forklare mig, hvori de ser folkekirkens privilegier.

Så vidt § 4. Men inden vi bevæger os til § 69, som vi er samlede om i dag, skal vi lige et smut omkring § 66. Den anden centrale paragraf for folkekirken. Her læser vi tørt og konstaterende, at ”Folkekirkens forfatning ordnes ved lov”. Det er en såkaldt ”løfteparagraf”. Sådan kaldes den, fordi der her angiveligt afgives et løfte om, at folkekirken en dag nok skal få sin egen forfatning. Det er næsten som om den grundlovsgivende forsamling med § 66 vil sige til os: Bare roligt, den kommer, forfatningen, vi skal bare lige være færdige med det her først.

Der er nu gået 163 år, og vi venter stadig. Der har været gjort adskillige forsøg via kommissioner og udvalg, men hver gang er det kuldsejlet i uenighed. Senest i perioden 1928-1940, hvor det anekdotisk fortælles, at flere kommissionsmedlemmer afgik ved døden i løbet af de 12 år, kommissionen eksisterede. Besættelsen den 9. april 1940 satte en endelig stopper for det arbejde, som var påbegyndt 12 år forinden. Der var med ét vigtigere ting at tage sig af. Måske havde man også på det tidspunkt indset, at uenigheden var for stor.

Der skulle gå 72 år, inden nogen igen turde sætte § 66 i spil. Det er sket i år med Minister for ligestilling og kirke Manu Sarens nyligt nedsatte ”Udvalg om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken”. Udvalgets 20 medlemmer skal ”komme med forslag til en mere

sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken med en klar ansvarsfordeling for økonomiske og indholdsmæssige forhold”, som det hedder.

Om udvalget denne gang lykkes i dets mission, ved vi ikke. Vi kan imidlertid konstatere, at udvalget er sådan sammensat, at det vil være endog meget vanskeligt at komme til enighed om ét samlet forslag til en styringsstruktur. Dertil er uenigheden om kirkesyn blandt medlemmerne sandsynligvis for stor. På den anden side afspejler udvalget jo folkekirkens mangfoldighed, når det er så bredt sammensat, som det er. Og det er jo godt. Også selvom jeg har ministeren mistænkt for at være nødsaget til at gøre oppositionens politikere glade ved at inddrage politisk udpegede udvalgsmedlemmer med et meget konservativt syn på folkekirkens styring og forfatning.

Men hov, sagde jeg ”politisk udpegede medlemmer” af udvalget? Ja, det gjorde jeg. Men er der ikke tale om et udvalg, hvis arbejde først og fremmest får afgørende betydning for folkekirkens indre anliggender? Jo, det er der da. Men sådan er det med folkekirken. Den har jo netop ikke en forfatning og derfor ikke et kirkeråd, en bestyrelse eller en generalforsamling, som kan beslutte noget som helst. Når der skal ske et eller andet, nedsætter man et udvalg. Hvis det er et vigtigt udvalg, er der politisk udpegede medlemmer med.

Og hvorfor så det? Fordi det er politikerne, der er folkekirkens de facto besluttende forsamling. Hvis der skal ske ændringer i folkekirkens væsen og struktur, overlades det ikke til folkekirkens egne aktører. Når der, som i det aktuelle reform-udvalgs tilfælde, åbnes op for, at der måske skal flyttes indflydelse og kompetencer ud af folketinget og ind i folkekirken, ja, så er det klart, at de, som måske står til at miste indflydelse i folkekirken, altså de politiske partier, også vil være med i reformarbejdet. I sidste ende er det jo i øvrigt også op til folketingets partier, hvorvidt strukturudvalgets forslag bliver godkendt og implementeret ved lov.

Til de fra folkekirken afvigende trossamfund vil jeg derfor gerne sige dette: Det kan godt være, at folkekirken lever en privilegeret tilværelse sammenlignet med andre trossamfund i Danmark. Og ja, det kan godt være, at folkekirken nyder særstatus i relationen til de danske myndigheder. Vi kunne på studiedagen i går eftermiddag høre, at det er der en del velformuleret utilfredshed med. Men jeg tror, vi skal huske på, at det ikke er gratis privilegier. Det er ikke en særstatus uden beregning. Den koster. Ikke i kroner og øre. På opsparingskontoen lider folkekirken ingen nød. Men det koster på frihedskontoen. Det koster på selvstændighedskontoen. Og det koster på selvbestemmelseskontoen.

Når I, der hører under paraplyen ”de fra folkekirken afvigende trossamfund”, skal arbejde med opfyldelsen af § 69 (ja, nu nåede vi endeligt frem til den), så skal I huske, at når man handler med staten, får man ikke noget med gratis oven i hatten. Privilegier koster. Særstatus forpligter. Selvbestemmelse risikerer at smuldre. Friheden kan blive sat på prøve. Selvbestemmelseskontoen tømmes måske.

Det skal ikke afholde nogen fra at arbejde med opfyldelsen af § 69, naturligvis ikke, men spørg evt. nogle fra folkekirken, inden I går i gang. Vi har lang erfaring med at arbejde som trossamfund i politiske rammer. Og som majoritetstrossamfund har man nærmest en forpligtelse til at være andre trossamfund behjælpelig, så vi stiller os gerne til rådighed. Nåh ja, på den vis vedkommer § 69 jo sådan set alligevel mig.



”Som majoritetstrossamfund har man nærmest en forpligtelse til at være andre trossamfund behjælpelig.”

Debat

I den efterfølgende debat mellem panellisterne og konferencens øvrige deltagere blev spørgsmålet rejst, om man skulle lovgive for frihedens skyld eller for frihedens skyld ikke lovgive.

Blandt de tilstedeværende muslimer viste det sig, at der var enighed om ønsket om at få en religionslovgivning, som indebærer en anerkendelse af islam og statslig opkrævning af medlemsbidrag, mens der blandt repræsentanterne for de ikke-folkekirkelige trossamfund ikke var enighed om det ønskelige i en egentlig religionslovgivning.

Der var enighed om betydningen af, at en evt. religionslovgivning ikke må medføre, at de fra folkekirken afvigende trossamfund mister noget af deres uafhængighed.

Fremlæggelse af rapporten ”Teologisk uddannelse i islam i Danmark” og afrapportering vedr. arbejdsgruppe om teologisk uddannelse/imam-uddannelse i Danmark



Mogens S. Mogensen præsenterede rapporten ”Teologisk uddannelse i islam i Danmark – indledende behovs- og interressentundersøgelse blandt udvalgte grupper i det danske samfund med perspektivering til teologisk uddannelse i kristendom”.

Rapporten er udarbejdet på vegne af styringsgruppen for Kristent-Muslimsk Samtaleforum. Rapporten kortlægger behovet for en teologisk uddannelse i islam i Danmark og undersøger forskellige modeller for, hvordan en sådan uddannelse kan foregå. Rapporten er blevet til ved interviews med repræsentanter for muslimske foreninger, hospitalsvæsenet, kriminalforsorgen, folkekirken m.v. Rapporten er udarbejdet som en forundersøgelse for en arbejdsgruppe, der i KMS-regi skal arbejde videre med teologisk uddannelse i Danmark.

Debat

I den efterfølgende debat blev det nævnt, at der flere steder i Europa foregår uddannelse i islam på højt niveau. Problemet er blot, at uddannelserne regnes for konfessionelle, og at de derfor efter dansk praksis ikke kan anvendes fx via Erasmus-projektet. Denne problemstilling bør drøftes med politikerne.

Der blev endvidere orienteret om, at der er et samarbejde i gang mellem de teologiske fakulteter i København, Uppsala og Oslo om uddannelse i islam.

Det blev fra fleres side pointeret, at der skal skelnes mellem uddannelse i islam, som kan ligge på et universitet, og uddannelse til imam, som ikke kan ligge på et universitet, og som kan sammenlignes med folkekirkens pastoralseminarium.

En proces i Holland med islam-uddannelse på universitetet startede med krav om anerkendelse af uddannelse ved ansættelse af imamer i fængsler, hospitaler, ved militærtjeneste osv. Måske kan det samme også komme til at gælde i Danmark.

Det blev endvidere nævnt i debatten, at muslimer ikke vil være interesseret i en hvilken som helst form for islam-uddannelse på universiteterne. Det vil fx ikke have interesse, hvis studiet har en orientalistisk tilgang til stoffet, som ellers har præget store dele af vestlige tilgang til islam.

Forslag fra nuværende styregruppe om det videre arbejde med teologisk uddannelse for præster og imamer

Den nuværende styregruppe havde forud for mødet udsendt en skrivelse, hvor man beder konferencen forholde sig til, om der skal nedsættes en arbejdsgruppe, som skal arbejde videre med teologisk uddannelse for præster og imamer i Danmark.

Det blev pointeret, at deltagerne ved afstemningen om forslaget ikke skal forholde sig til, om emner er vigtige, men alene om der skal arbejdes videre med emnet i KMS-regi.

Det blev i debatten om forslaget nævnt, at det er vigtigt, at det fremtidige arbejde også kommer til at omhandle uddannelse af præster (herunder til andre trossamfund end folkekirken) og ikke kun imamer.

Forslaget blev sat til afstemning. 24 stemte for. 1 stemte imod. 1 stemte hverken for eller imod. Forslaget blev dermed vedtaget.

Opsamling v. Henrik Abdulhamid Sørensen og Karsten Nissen

hhv. talsmand, Dansk Muslimsk Union og biskop, Viborg Stift



Henrik Abdulhamid Sørensen lagde i sin opsamling vægt på vigtigheden af at fortsætte arbejdet med grundlovens § 69, og at han ser frem til det videre samarbejde med Karen J. Klint og andre politikere om den politiske proces. Henrik Abdulhamid Sørensen nævnte endvidere, at andre trossamfund end blot muslimske og kristne inddrages i det videre arbejde med religionslovgivning i Danmark. Endelig pointerede Henrik Abdulhamid Sørensen trossamfundenes eget ansvar, når det gælder uddannelse af egne forkyndere: det er et ansvar, som ikke alene kan lægges over til politikere eller uddannelsesinstitutionerne.



Karsten Nissen betonedede i sin opsamling, at det i dag er blevet mere og mere naturligt, at kristne og muslimer mødes og samtaler – modsat tidligere, hvor det i højere grad kunne være genstand for polemik. Karsten Nissen tror, at der med tiden vil blive etableret et interreligiøst råd i Danmark. Det er vigtigt, at holde opfyldelsen af grundlovens §§ 66 og 69 adskilt: mens den ene paragraf handler om en forfatning for folkekirken, handler den anden alene om de andre trossamfunds forhold. Nu er arbejdet med § 66 gået i gang, og resultaterne herfra kan give pejlemærker for det kommende arbejde med § 69.

Ny styregruppe for KMS

Den nye procedure for valg af styregruppe blev gennemgået. Den nye valgmetode er indført for at sikre større repræsentativitet. Valgmetoden afprøves i første omgang for et år.

Ifølge en prøveordning for valg til styregruppen udpeges syv (fem kristne og to muslimske) af styregruppens 10 medlemmer af navngivne organisationer. De sidste tre pladser (muslimske) vælges af lederkonferencen blandt kandidater, som muslimske organisationer, der har modtaget invitation til lederkonferencen, har opstillet.

Der er kun indkommet tre kandidater, som dermed er valgt uden afstemning. De tre valgte medlemmer af styregruppen er:

Abdurrazak Sarikaya, Dansk Tyrkisk Islamisk Stiftelse (DTIS)

Haleema Uppal, Minhaj ul-Quran International Denmark

Cömert Küçükakin, Dialog Forum

De resterende syv medlemmer af styregruppen, som udpeges af organisationerne, bedes meddelt generalsekretær for Folkekirke og Religionsmøde Kåre Schelde Christensen senest den 15. december.

Debat

Det blev påpeget, at der allerede i andre fora end KMS er igangsat arbejde vedr. grundlovens § 69, fx i Selskab for Kirkeret. Arbejdet i de forskellige fora bør koordineres. Med den bemærkning opfordrede konferencen den nye styregruppe til at arbejde videre med grundlovens § 69 i KMS-regi.

Det blev foreslået, at der laves en forretningsorden for KMS. Der blev endvidere spurgt til suppleanternes forhold til styregruppen. Hertil blev der svaret, at det er de enkelte organisationers ansvar, der er repræsenteret i styregruppen, at udpege, orientere og evt. sende suppleanter til styregruppemøderne. Det blev desuden foreslået, at referater fra styregruppens møder offentliggøres på Folkekirke og Religionsmødes hjemmeside.

Der blev spurgt til, hvilke kriterier der er lagt til grund for, hvilke organisationer, der inviteres til konferencen og dermed har mulighed for at opstille kandidater til styregruppen. Hertil blev der svaret, at alle organisationer, der på nogen måde har vist interesse for KMS's arbejde, er blevet inviteret. Der er ingen organisationer, som er udelukket fra at blive inviteret, hvis de selv ønsker det og kan gå ind for KMS's formål.

Afslutning v. Sami Küçükakin

Den afgående styregruppe blev takket for deres arbejde. Der blev endvidere udtrykt en stor tak til Brorsons Kirke, hvor konferencen blev afholdt.

Næste KMS-konference afholdes den 15.-16. november 2013.



"Arbejdet i de forskellige fora [der arbejder vedr. grundlovens § 69] bør koordineres."

Åben studiedag om ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?”

Program fredag d. 16. november 2012

- 15.00: Ankomst og registrering
- 15.10: Velkomst og introduktion til studiedagen v. formandsskabet for Kristent-Muslimsk Samtaleforum Sami Küçükakin og Kirsten Münster
- 15.25: Trossamfundene – mellem stat og civilsamfund ved tidl. amtsborgmester og formand for Det Etske Råd Erling Tiedemann.
- 15.45: Summe-grupper og opklarende spørgsmål
- 16.00: Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund ved formand for Dansk Islamisk Center Fatih Alev
- 16.20: Summe-grupper og opklarende spørgsmål
- 16.35: Pause og forfriskning
- 16.55: Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund ved sognepræst og næstformand i Grundtvigsk Forum Helge Baden Nielsen
- 17.15: Summe-grupper og opklarende spørgsmål
- 17.35: Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen ved skoleleder på den muslimske friskole ’Nord-Vest Privatskole’ Line Mansour og daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut og tidl. skoleleder på kristne friskoler Carsten Hjorth Pedersen
- 18.05: Summe-grupper og opklarende spørgsmål
- 18.20: Opsamlende debat: Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed? ved alle oplægsholdere
- 18.50: Orientering fra Kristent-Muslimsk Samtaleforum og afrunding af studiedagen
- 19.00: Programmet slutter
– Herefter mulighed for aftensmad for egen regning i mindre grupper i byen!

Velkomst v. Sami Küçükakin



Velkommen til studiedag i Kristent-Muslimsk Samtaleforum om ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed”. Vi er glade for, at så mange både kristne og muslimer – og måske er der tilmed nogen, der hverken er det ene eller det andet – som har taget imod tilbuddet om at komme til studiedag her i Alexandersalen på Københavns Universitet.

Vi holder denne studiedag som optakt til Kristent-Muslimsk Samtaleforums årlige konference for kristne og muslimske ledere i Danmark, der finder sted i morgen, og som afholdes for syvende år i træk. Formålet med studiedagen, konferencen og forummets øvrige arbejde er at fremme religions-samtalen mellem kristne og muslimer, samt værne om og bidrage til udviklingen af et demokratisk og inkluderende samfund.

Studiedagen og konferencen er arrangeret af Kristent-Muslimsk Samtaleforums styregruppe, der blev valgt på sidste års lederkonference og i år består af følgende personer:

Stine Høxbroe (formand) – Muslimernes Fællesråd
Kirsten Münster (næstformand) – Folkekirke og Religionsmøde
Sami Küçükakin - Dialogforum (stedfortræder for formanden)
Erling Tiedemann – Den katolske Kirke
Haleema Uppal – Minhaj ul-Quran

Holger Lam – Baptistkirken (Frikirkeforum)
Gina al-Farra – Dansk Islamisk Råd
Karina Dahlmann - Tværkulturelt Udvalg, Haderslev Stift
Marianne Larsen - Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense
Safia Aoude – der er involveret i dialogarbejdet på forskellig vis

I eftermiddag er temaet som nævnt ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?” Vi har taget emnet op, fordi regeringen har nedsat et udvalg, der skal arbejde på en ny styrelseslov for folkekirken. I den forbindelse er det naturligt også at rette opmærksomheden mod de andre trossamfund i Danmark.

Velkommen til studiedag om ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed”.

Introduktion v. Kirsten Münster



Siden grundlovens indførelse i 1849 har relationen mellem den danske stat og trossamfundene været fast defineret med en særstilling til folkekirken. Men det danske samfund har undergået store forandringer siden 1849, i religiøst henseende ikke mindst de senere årtier. Derfor er der behov for at nytænke forholdet mellem staten og trossamfundene. I første omgang omfatter det statens relation til folkekirken – men i forlængelse af det melder der sig behov for en afklaring i forhold til de øvrige trossamfund.

Hvordan oplever trossamfundene statens rolle i dag? Sikrer staten den religiøse frihed, eller begrænser lovgivningen friheden? Hvordan er forholdet mellem trossamfundenes rettigheder og pligter? Hvilke ønsker har trossamfundene til staten – skal trossamfundenes pligter og rettigheder ordnes ved lov, eller er det vigtigere med selvstændighed? Og hvilken plads og rolle har trossamfundene bredere betragtet i forhold til det folkelige fællesskab i en multikulturel kontekst som vores?

Disse spørgsmål har vi inviteret forskellige gode mennesker til at belyse – og tak fordi I vil bidrage.

Først får vi ridset banen op af Erling Tiedemann (tidl. amtsborgmester og formand for Det Etske Råd – og som katolik medlem af et kristent trossamfund, der er en minoritet i Danmark). Det gør han med indlægget ”Trossamfundene mellem stat og civilsamfund”.

Dernæst har vi inviteret en muslimsk og en kristen repræsentant, som fra hver deres vinkel vil belyse, hvordan de ser ”Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund”. De to er formand for Dansk Islamisk Center Fatih Alev og sognepræst og næstformand i Grundtvigsk Forum Helge Baden Nielsen.

Sidst på eftermiddagen retter vi blikket mod en afgrænset del af det danske samfund, nemlig skoleverdenen. Og vi spørger, hvordan forholdet mellem staten og friskoler med et religiøst værdigrundlag konkret udmønter sig. Hvad er de praktiske erfaringer med religionsfrihed i friskoleverdenen? Det spørgsmål besvares fra muslimsk side af Line Mansour, skoleleder på den muslimske friskole ”Nord-Vest Privatskole” og fra kristen side af Carsten Hjorth Pedersen, leder af Kristent Pædagogisk Institut og tidligere leder på kristne friskoler.

Imellem oplæggene får alle mulighed for at deltage i debatten, når vi laver korte summe-grupper bestående af både kristne og muslimer, og hvor vi kort kan drøfte, hvad vi har hørt. Sidst på dagen er der en halv times opsamlende debat, hvor I får mulighed for at stille spørgsmål til panelet. Så overvej gerne allerede mens I lytter til paneldeltagerne, hvad I er enige i, hvad der vækker til modsigelse, eller hvad I ønsker afklaret eller uddybet.

Trossamfundene - mellem stat og civilsamfund

v. tidl. amtsborgmester og formand for Det Ethiske Råd Erling Tiedemann



Det overordnede emne, som denne eftermiddag er sat af til at overveje, er, om staten er garant eller trussel for trossamfundenes frihed. Som et af bidragene til at belyse dét er der afsat 20 minutter til at tale om trossamfundene – mellem stat og civilsamfund. Min vilje til at overholde denne taletid er stålsat, men jeg håber til gengæld på forsamlingens forståelse for, at opgaven er om ikke umulig, så dog ikke så let, hvis man skal have det hele med. Det er jo nemlig nødvendigt, at vi sikrer os, at vi overhovedet lægger det samme i begreberne stat og civilsamfund, som trossamfundene i følge titlen altså antages at befinde sig imellem. Jeg vil lægge til grund, at når vi siger stat, så mener vi ikke diktaturstat eller slyngelstat, men så mener vi retsstat, demokratisk retsstat. Det er en sådan stats opgave at lovgive og at sørge for, at lovene bliver overholdt – både af borgerne og af myndighederne. I en retsstat er det derfor staten, der bestemmer de overordnede regler for, hvad der er lovligt og ulovligt. Og det er staten, der har monopol på at bruge vold, og dermed er det også staten, der skal garantere borgernes sikkerhed og rettigheder. Men samfundet er ikke identisk med staten. Staten er en funktion i samfundet, en side af samfundet. Ikke samfundet som sådant. Samfundet er større end staten. Meget større.

Er civilsamfundet så bare alt det andet? Alt dét, som ikke er stat? Nej, der mangler endnu en side af sagen, nemlig det private, dét, som hverken er stat eller civilsamfund. Det private er alt det, der foregår i hjemmet, i ægteskab, børneflokk og familie. Civilsamfundet er så tilbage som alt dét, som ikke er staten, og som heller ikke er privat.

- Civilsamfundet er det offentlige rum, det vil sige gader, pladser, veje og dét, der foregår dér, herunder maratonløb.
- Civilsamfundet er klubber, foreninger og faglige organisationer og arbejdspladser.
- Det er Folkekirkens Nødhjælp og Caritas, Røde Kors og Røde Halvmåne.
- Det er Dansk Idrætsforbund, Forenede Danske Motorejere og Vester Skerninge skakklub.
- Civilsamfundet er teatre, biografer, caféer og kunstudstillinger.
- Det er kirker, moskéer, synagoger og andre steder, hvor troende mennesker samles,
- og så videre og så videre – alt det dér er civilsamfundet, dér, hvor vi mennesker mødes uden for familien og vennekredsen, men sagtens kan have både familien og vennerne med.

Selvfølgelig er der meget mere at sige om denne trekant bestående af siderne privat, civilsamfund og stat. Nogle debattører vil for eksempel efterlyse begrebet markedet? Andre vil sige, at stat vel også på en eller anden måde omfatter kommunal myndighedsudøvelse. Måske skulle vi så i den forbindelse hellere end om stat tale om det offentlige – med risiko for, at det bliver forvekslet med begrebet offentligheden, som hører til i civilsamfundet? Yderligere vil nogen hævde, at forud for det private går det enkelte individ, ja, det vil de endda hævde med styrke, fordi de har tendens til altid at opprioritere individet på fællesskabernes bekostning. Og se nu bare, før vi ser os om, er vi rendt ind i spændingen mellem privat og individ, mellem familie og stat – og mellem stat og civilsamfund. Vi vil opdage, at der er en masse overlapninger og en masse spændinger.

Staten lovgiver for det hele. Staten lovgiver også for det private med hensyn til fx ægteskab og børnenes undervisningspligt og så videre. Staten fastsætter for eksempel også regler for anvendelsen af personoplysninger i civilsamfundet og meget andet. Meget, meget andet. Men den demokratiske retsstat vedkender sig, at der er begrænsninger for, hvad der kan lovgives om. Eller måske bedre sagt, for det er vist ikke alle, der vedkender sig dét: Der findes overordnet lovgivning, som begrænser, hvad der kan lovgives om. Folketinget kan ikke lovligt indsætte nye bestemmelser i straffelo-

ven, der gør noget strafbart, som grundloven og menneskerettighedskonventionerne netop tilsikrer borger og civilsamfund den fulde og frie ret til.

Staten kan ikke genindføre censur, derimod er enhver berettiget til – som der står i grundloven – på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog selvfølgelig under ansvar for domstolene. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Og mens alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen, så er forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, ikke pligtige til at lade børnene undervise i folkeskolen. Det står i grundloven; det kan der ikke laves om på uden at ændre den.

Den personlige frihed er ukrænkelig. Og boligen er ukrænkelig. Alle disse frihedsrettigheder i grundloven og menneskerettighedskonventionen er forpligtende for både lovgivningsmagt, administration og domstole her i landet. De er udtryk for en begrænsning af staten i forhold til privatliv og civilsamfund. De er udtryk for, at civilsamfund og privatsfære forsvare sig mod staten. Eller hvis I synes, at det lyder for dramatisk, så kan vi også sige, at begrænsningerne er udtryk for, at civilsamfund og privatsfære holder staten i skak. De fastholder staten som privatlivets og civilsamfundets tjener og beskytter, ikke som dets herre.



”Stillingtagen til religion kræver beskyttet åndsfrihed.”

Trossamfundene er en del af civilsamfundet. Alle generelle frihedsrettigheder for civilsamfundet gælder også for dem. Alligevel har både grundloven og menneskerettighedskonventionen medtaget særlige bestemmelser, som både eksplicit og specifikt sikrer trossamfundenes frihed i forhold til staten. I vores sekulariserede verden stilles der ofte spørgsmålstejn ved, hvorfor religion kræver sådan et særligt hensyn. Svaret er, at det hensyn hviler på en antropologisk erkendelse, en erkendelse af noget om menneskets egenart, nemlig erkendelsen af, at religion spiller en afgørende rolle for rigtig mange mennesker i deres liv, og at stillingtagen til religion kræver beskyttet åndsfrihed.

Alle mennesker stiller eksistentielle spørgsmål:

- Hvad er meningen med mit liv?
- Hvorfor er jeg her på jorden?
- Hvorfor er jeg her, når jeg ikke skal blive her?
- Og hvorfor skal jeg for resten ikke det?
- Hvad er godt, hvad er skidt, og hvad er synd i øvrigt for noget?
- Hvor kommer lidelsen fra? Har den en mening – og i givet fald hvilken?
- Hvad er vejen til den sande lykke?
- Hvad er døden, dommen og lønnen efter døden – hvis der er sådan én?
- Og sidst, men ikke mindst: Hvad er det sidste og uudsigelige mysterium, som omfatter hele vor tilværelse, og som vi kommer fra og er på vej hen imod?

Menneskenes børn stiller disse spørgsmål; verdenslitteraturen dokumenterer det gennem årtusinderne, og religionerne prøver – mere eller mindre hver for sig, nogle gange overlappende og nogle gange modstridende – at besvare dem. Nogle finder religionernes svar uacceptable og vil have knægtet religionernes frihed til at ytre sig. Og nogle gange må staten beskytte den ene religion mod den anden, fordi religiøse forskelle erfaringsmæssigt kan udløse stærke og måske endda voldelige reaktioner. Men det ophæver ikke, at kravet om religionsfrihed grunder sig på menneskets natur.

I en demokratisk retsstat som den danske gælder det i grundloven (nemlig i § 67), at borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning. Dog må intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden. I Danmark kræver det således ikke nogen offentligretlig forhåndsgodkendelse eller registrering at forene sig med andre i et trossamfund. Og de internationale konventioner understreger, at denne religionsfrihed skal forstås både individuelt og kollektivt. Religionen kan ikke forvises til privaten, men har ret til kollektivt at manifestere sig i civilsamfundets offentlige rum. Hertil kommer, at ingen på grund af sin trosbekendelse eller afstamning kan berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder. Men selvfølgelig kan heller ingen af denne grund unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt. Og for fuldstændighedens skyld bør det tillige nævnes, at grundlovsparagraffen om religionsfriheden ikke indsnævrer de øvrige frihedsrettigheder, men tværtimod udvider beskyttelsen. Eller som det hedder i en juridisk kommentar til grundloven: "Menigheder, forsamlinger og enkeltindivider nyder i deres gudsdyrkelse de almindelige rettigheder, der følger af bestemmelserne om ytringsfriheden, foreningsfriheden og forsamlingsfriheden. Medens beskyttelsen efter disse bestemmelser er overvejende formel – navnlig således, at forhåndskontrol er afskåret – tilføjer grundlovens § 67 en egentlig materiel beskyttelse af de foranstaltninger og handlinger, der indgår i eller knytter sig til gudsdyrkelsen. Lovgiver (og dermed forvaltning og domstole) kan således ikke gribe ind i de aktiviteter, der er omfattet af beskyttelsen, hverken med reguleringer eller forbud og påbud" (Hans Gammeltoft-Hansen i Danmarks Riges Grundlov med kommentarer, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1999, side 322).

Nu kunne det jo måske lyde, som om trossamfundene havde det problemfrit mellem stat og civilsamfund, men sådan forholder det sig ingenlunde. Den danske Folkekirke har en særstatus, som jeg ikke skal søge at forklare. Jeg holder mig her til, hvad Bertel Haarder ofte sagde, mens han var kirkeminister, nemlig at "i Danmark har vi den ordning for folkekirken, som vi ønsker at have, men vi kan ikke forklare den for udlændinge." Og dét må man vist give ham ret i. Ved en konference for nylig mellem kristne og muslimer fra henholdsvis Danmark og Mellemøsten måtte jeg konstatere det samme. Vi kunne ikke forklare det – specielt ikke, når vi samtidig belærte dem om, at religion og politik skal holdes adskilt.

Folkekirken hører som trossamfund principielt hjemme i civilsamfundet, men er samtidig ubestrideligt en statsinstitution. Så i forhold til titlen på mit indlæg, "Trossamfundene – mellem stat og civilsamfund", må det vist nærmest siges sådan, at folkekirken på en uheldig måde hører hjemme i begge lejre – uheldig, fordi den støtte fra statens side, som grundloven tilsikrer folkekirken, let kan udvikle sig til en omklamring, hvor staten tiltager sig afgørelse af teologiske spørgsmål, som der er uenighed om i kirken.

Men heller ikke for de andre trossamfund er forholdene i orden. Nok er der en uomstridt religionsfrihed i Danmark, men den manglende religionslighed kan næppe længere legitimeres med henvisning til historiske omstændigheder, som tiden og udviklingen er løbet fra. I Danmark siges det som bekendt ofte, at vi har religionsfrihed, men ikke religionslighed, og det kan der nemt gives mere end et enkelt faktisk eksempel på. Så bliver man nødt til at undersøge, hvordan man kan jævne tingene og øge religionsligheden, så den bedre kommer til at passe til udviklingen – uden dermed at tage

noget som helst fra folkekirken. Det er jo ikke legitimt i et demokratisk land, hvis vilkårene gradvis skulle udvikle sig i retning af, at borgerne alt efter tilhørsforhold til trossamfund må se sig inddelt i førsteklases- og andenklasesborgere.

En anden ting, som heller ikke længere er acceptabel, er, at trossamfundenes forhold og vilkår vidtgående reguleres rent administrativt og uden om lovgivningsmagten. Dermed kan det ske uden den offentlighed og høring, som er et nødvendigt led i en demokratisk lovgivningsproces. I et demokratisk retssamfund er det ikke acceptabelt, men tværtimod forringende for retssikkerheden, at betingelserne for godkendelse af trossamfund kan udvikles og ændres uden om lovgivningsmagten i takt med en debat blandt religionsforskere om fænomenet religions afgrænsning og vigtigste kendetegn – og sådan er ordningen faktisk i dag. Det er ikke acceptabelt i et demokratisk retssamfund, der i øvrigt generelt lægger vægt på magtens tredeling, det vil sige, hvor Folketing, regering og domstole ikke skal overtage hinandens demokratiske roller. Eller som den alt for tidligt afdøde jura-professor Henrik Zahle udtrykte det: "Den gældende regulering af trossamfund uden for folkekirken er ikke tilfredsstillende. Den – [endda] vekslende – forskelsbehandling af for det første folkekirke, for det andet anerkendte trossamfund og for det tredje godkendte trossamfund er næppe holdbar", skrev han (i Dansk Forfatningsret, 3. udgave 2003, bind 3, s. 168).



Det er naturligt at se lidt på, hvordan det udvikler sig i andre lande, ikke mindst de nordiske. I Sverige har staten for længst påtaget sig at stå for opkrævningen af trossamfundenes medlemsbidrag, det vil sige en ordning, som i store træk svarer til den, vi kender fra Danmark, hvor folkekirkens medlemsbidrag bliver opkrævet af skattevæsenet. Endvidere yder staten betydelige beløb i direkte støtte til trossamfund i Sverige. I Norge, hvor man ikke har begrebet kirkeskat, fordi den norske folkekirkes udgifter dækkes i fællesskab af staten og kommunerne, modtager andre trossamfund, kristne såvel som muslimske og sågar det ateistiske forbund, det samme beløb pr. næse som tilskud fra staten og kommunerne. Mere eller mindre tilsvarende ordninger findes i Tyskland, Østrig, Italien og sikkert flere steder. Så mens Den katolske Kirke i Danmark endnu ikke har kunnet opnå statens ja til en ordning svarende til den, der gælder i Sverige, så får den lutherske kirke i pavens Rom sine medlemsbidrag opkrævet af det italienske skattevæsen.

Det siger måske lidt om den nedgroethed, der godt kan præge den danske stats forhold til civilsamfundet og trossamfundene i dét. I mange lande findes der imidlertid – og helt uden hensyn til religion og konfession – både majoritetskultur og minoritetskultur. Der findes både flertalsselvforståelse og mindretalsselvforståelse. Der findes både majoritetens ubevidste selvfølgelighed og minoritetens bevidste komplekser. Men mens disse forskelle typisk opleves stærkt af mindretallene, så er det ikke altid, at et flertal selv er opmærksomt på, at det netop kun er flertal, men ikke er identisk med hele folket.

Der findes også både majoritetslovgivning og minoritetslovgivning. Dét er jo som bekendt også netop sådan, vores egen danske forfatning er indrettet: Den har både en § 4 og en § 66 om folkekirken og en § 69 om de øvrige trossamfund. Omend på forskellige måder går dette billede som sagt igen andre steder i verden. Typisk har flertalsreligioner og flertalstrossamfund privilegier, som mindretalstrossamfund ikke har, selvom udviklingen går i retning af, at privilegierne efterhånden udlig-

nes ved også at komme mindretallene til gode uden at blive frataget flertallet. Det kan som nævnt fx ses i Norge og Sverige.

I juni måned i år havde jeg sammen med blandt andre professor Lisbet Christoffersen fra Københavns Universitet og Roskilde-biskoppen Peter Fischer-Møller lejlighed til at deltage i en konference i Strasbourg. Konferencen var led i det såkaldte Religare-projektet, og her blev forskellige aspekter af forholdet mellem stat og trossamfund belyst såvel under en katolsk, en protestantisk, en jødisk, en muslimsk og endog en ateistisk synsvinkel. Det skete med udgangspunkt i forholdene i de lande, hvorfra et antal universiteter deltager i projektet. Da dagen var slut, havde jeg ikke alene fået bekræftet, hvad jeg allerede har sagt om majoritetskultur og minoritetskultur, men jeg kunne også drage to andre konklusioner. Den første konklusion var, at alt dét, som er ens, er forskelligt – det vil sige, at de problemer omkring forholdet mellem stat og trossamfund, som findes i alle europæiske lande og dermed på en måde er ens som problemstillinger, har fundet forskellige løsninger i forskellige lande. Derfor: Alt dét, som er ens, er forskelligt.

Den anden konklusion var, at det stort set alt sammen er historisk bestemt. I Frankrig blev Den katolske Kirke som bekendt den altdominerende – og hvem kan i den forbindelse se væk fra, at det i afgørende grad skyldtes, at katolikkerne under Sankt Bartholomæus natten i 1572 fik slået mange flere huguenotter ihjel, end huguenotterne fik slået katolikker ihjel. Derefter fordrev katolikkerne resten af huguenotterne, herunder til Fredericia i Danmark, hvor det modsat var den evangelisk-lutherske kirke, som var blevet den altdominerende. Det var den som bekendt blevet blandt andet, fordi katolske danskere blev landsforvist og gjort arveløse; dødsstraf blev foreskrevet for katolske præster, der måtte driste sig til at komme til landet – og tvangsdåb blev gennemført for både jøder og baptister osv. Kort sagt: Der er historie på spil over alt, og alle har noget i deres fortid, som ikke er egnet til at prale med, men som er forudsætningen for, at det i dag er, som det er.

Men det særlige ved historien er som bekendt, at den ikke står stille. Og det var også én af de ting, jeg bed mærke i under mødet i Strasbourg, nemlig at dét, som måske engang fremstod som legitimt på et tidspunkt, hvor en flertalsreligion i et land havde tilslutning fra 99,7 % af befolkningen, det mister gradvis sin legitimitet, når denne procentdel falder fra for eksempel 99,7 til eksempelvis 79,9 – og end ikke ser ud til at standse her. Derfor er der i mange europæiske lande grøde omkring religionspolitikken. Privilegier anfægtes, mens kravet om ligebehandling vokser. Det, tror jeg også, vil komme til at præge fremtiden her i landet for trossamfundene, placeret som de er mellem stat og civilsamfund.

Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund

v. formand for Dansk Islamisk Center Fatih Alev. (Referat v. udgiver)



Fatih Alev forklarede, at han ved oplæggets titel primært tænker på de muslimske trossamfund, som tilsammen har 200.000-250.000 medlemmer. Hvordan bør relation mellem stat og trossamfund se ud? Spørgsmålet skal ses i betragtning af den etniske og religiøse sammensætning i Danmark, indledte Fatih Alev. Vi oplever i samfundet en stigende sekularisering. Når spørgsmålet fylder meget, er det ikke fordi religionen fylder, men det er praksis, værdier og normer, der fylder, og fordi der også er muslimer i Danmark i dag, får diskussionen en ekstra dimension.

Det er politikere, der siger, at vi har behov for imamuddannelse. Ønsket kommer ikke fra de muslimske organisationer. Det falder i tråd med den tendens Fatih Alev ser, nemlig at politikere vil regulere trossamfundene gennem deres mundtlige ytringer i pressen – uden en form for instans i samfundet, der tager sig af en egentlig regulering. Rigtig meget af den regulering, der foregår, er tilfældig. Vi har brug for en mere systematisk tilgang, så det ikke kun bliver ad hoc, mener Fatih

Alev og ser det som et konkret skridt i den retning, nu hvor regeringen har nedsat et udvalg for at finde ud af, hvordan løfteparagraffen kan opfyldes.

Uanset hvilken model man ender med at skulle køre efter i Danmark, håber Fatih Alev, at der kommer en efterfølgende proces for de øvrige trossamfund. Der må ikke være en ovenfra regulerende attitude fra staten. Indgangen skal derimod være mere imødekommende, så der bliver et egentligt forhandlingsmiljø. Fatih Alev opfordrede til, at staten og trossamfundene finder ud af, hvordan de skal arbejde sammen.

Der er en sekulariserende dagsorden fra politikerne, påpegede han. Danmark er et sekulariseret land – uden tvivl. Folkekirkens særstatus forstyrrer ikke dette element, men én ting er at være sekulær, at adskille love og religiøs principper, en anden at borgere skal være sekulariserede i deres hoveder. Det er Fatih Alev personligt imod. Trossamfundene skal insistere på respekt for traditioner.



Hvert land har sin egen situation, og vi kan derfor ikke direkte inkorporere andres landes lovgivning i vores kontekst. Men vi har været rådvilde i Danmark, sagde Fatih Alev og forklarede at han ikke, i modsætning til nogle af politikerne, er stolt af uligheden mellem religioner. Det er ikke et privilegium at have idéen om, at de afvigende samfund er mere troende og mindre sekulære og betaler bidrag og trækker det fra i skat. Sådan er det ikke. Vi skal lytte til hinanden. Staten skal ikke komme med antagelser om vores situation.

Det er vigtigt, at trossamfund bærer præg af transparens, fastslog Fatih Alev og uddybede det med, at trossamfundene skal give indblik i, hvad der foregår i deres daglige praksis overfor presse og det omgivende samfund. Hvis ikke man har denne transparens, opstår der myter og mistillidsforhold, der gør det svært at bygge bro.

Så mange trossamfund som muligt skal engagere sig i samfundsprojekter uden at have en religiøs agenda, hvor der hverken er eks- eller implicit mission. Fatih Alev ser det som en måde, der vil gøre det nemmere for trossamfundene at bygge bro til samfundene. Myten om, at religion skaber splittelse, er farlig for trossamfundene, sagde han og påpegede, at trossamfundene selv bærer en del af skylden for dette, fordi der er nogle grupperinger i trossamfundene, der skaber forvirring om, hvad trossamfundene står for. Vi skal ikke altid kalde disse projekter for religiøs dialog. Vi skal nå ud til den religionsforskrækkede dansker, som tror på myten om, at uden religion ville der være fred i verden. Fatih Alev afsluttede med at betone at der her ligger en fælles udfordring for trossamfundene.

Trossamfundenes rolle og det folkelige fællesskab i et multikulturelt samfund

v. sognepræst og næstformand i Grundtvigsk Forum Helge Baden Nielsen



Inden for rammerne af det mere overordnede tema for denne konference – spørgsmålet om vi skal have en ny religionslov – er jeg blevet bedt om en ”grundtvigsk overvejelse” over det folkelige fællesskab (det man også kalder sammenhængskraft) i et multikulturelt og gennemsekulariseret samfund som det danske. Og som Kåre Schelde Christensen i forlængelse heraf skrev til mig: Du må meget gerne berøre følgende spørgsmål: 1) Hvad binder samfundet sammen – staten eller det folkelige frie engagement i et multikulturelt samfund? 2) Hvilken rolle spiller trossamfundene her?

Til det første spørgsmål er at sige, at vi her i Danmark meget nødig vil tilbage til, at det er staten, der udgør og udøver sammenhængskraften. Sådan var det under enevælden, og sådan er det f.eks. i Kina i dag. Det gør staten til Gud, og det har hverken staten eller folkelivet godt af.

I et demokrati som vores er det det frie, folkelige engagement i vores fælles tilværelse i skole, på arbejdspladser og i fritiden, og hvor vi ellers har noget for med hinanden, der må skabe eller udgøre sammenhængskraften. I et multikulturelt samfund kan det være mere end bøvlet. Det viser juletræs-sagen fra Kokkedal. Men der er ingen vej uden om. Alternativet – staten – er ikke noget reelt alternativ.

Hvilken rolle spiller eller kan trossamfundene så spille her, hvis man altså ser på det med grundtvigske briller? Allerførst: det grundtvigske er ikke et program – endsige et partiprogram. Det grundtvigske, som jeg forstår det, er en licens til at være *up to date*, som Grundtvig til stadighed forsøgte at være det selv i sit kirke- og samfundsengagement. Eller sagt på en anden måde: det er en vedvarende appel til at tage afsæt i det nære, i situationen som den er: se muligheder og finde nye veje.

To ting mere er der at sige om at tænke – eller se – grundtvigsk på, hvad der er trossamfundenes rolle i et flerkulturelt samfund. Trossamfundene er ramme om en bestemt religionsudøvelse. Og for Grundtvig er religioner på en gang historiske og eskatologiske.

En religion tager på et bestemt tidspunkt bolig i et bestemt folk, og med sine visioner, fortællinger og forestillinger er den på godt og ondt med til at forme og udvikle det folks historie og institutioner. Sådan har kristendommen været en drivende og formende kraft i udviklingen af det folkelige fællesskab i Danmark siden Harald Blåtands tid i slutningen af 900-tallet. Kristendommen har sat sit præg på folkelivet, men den er også selv blevet forandret og fornyet derved i sine udtryk. Religioner er historiske.

Men det betyder ikke, at kristendom eller religioner så er eller kan være hvad som helst. Religioner er eskatologiske. Det vil sige: de udkaster en horisont for vores tilværelse. En vision – eller mange visioner, der handler om, at vi er undervejs et sted hen. I kristendommen har det sted flere navne: Paradiset eller Guds rige og flere til – hvor alle ødelæggelses- og fordærvmagters hærgen er ophørt. Guds rige er ikke af denne verden, men det er i denne verden. Som billeder, forestillinger, ord om, hvad Gud vil os, og hvad vi skal med os selv og hinanden.

Formålet med trossamfundenes religionsudøvelse er at bringe mennesker i kontakt med de kræfter, der kan indgive os mod til at leve og engagere os i det liv, der er, som det er, og er givet os med de gåder og modsætninger, det nu en gang rummer. For en grundtvigsk optik er religioner på en gang historiske og eskatologiske.

Hvilken rolle spiller trossamfundene så, når det handler om sammenhængskraften i et samfund – og endda sammenhængskraften i et flerkulturelt og flerreligiøst samfund? Den traditionelle opfattelse

går ud på, at religion skaber splid og sætter skel. ”Den, der ikke er med mig, er imod mig”, sagde Jesus som bekendt. Eksklusivitet er monoteistiske bogreligioners særkende, det gælder jødedom og kristendom så godt som islam. Det er der kommet et hav af konflikter ud af. Inden for de enkelte religioner i sig selv, har man sloges om den rette fortolkning af ”skriften”. Og religionerne har hver for sig gjort krav på at være ”sandheden, vejen og livet”.

Det er derfor enevældige konger altid har holdt statskirken i meget kort snor. For at modvirke alle optræk til uro har præster haft til opgave at holde et vågent øje med, om undersåtterne nu også forblev på rettroenhedens smalle sti. Også i moderne tid har den opfattelse haft sine nedslag. Stauning var rædselsslagen ved tanken om, at de ”hellige skulle fare i totterne på hinanden”. Og Fogh formulerede slagordet om, at religionen skulle ud af det offentlige rum. ”For at sikre en fortsat stærk gennemslagskraft i fremtiden er det derfor efter min opfattelse ønskeligt, at religion kommer til at fylde mindre i det offentlige rum”, som han bl.a. udtrykte det.

Religion får os åbenbart let til at forfalde til at benytte os af en bestemt retorisk figur, der inddeler verden i ”os” og ”dem”. Dem, der er indenfor og dem, der er udenfor. Venner og fjender. Det er det samme, der sker, når grundloven taler om ”de fra folkekirken afvigende trossamfund”. Det er ufrugtbart! Og det må en revision af lovgivningen se at få lavet om på. Religioner kan skabe modsætninger, splid og uro. Det siger sig selv. For de vil bringe os i kontakt med det, der er livet om at gøre at være i kontakt med, som antydnet. Men forskelle og mangfoldighed har også et helt modsat potentiale i sig: netop det at være kilde til nyskabelse, nytænkning og opfindsomhed. Diversitet er ladet med kreative kræfter, diversitet er kilde til innovation. Det overser vi ofte, når vi overvejer trossamfundenes rolle i samfundet.

Er der da noget, trossamfundene er fælles om? Har kristendom og islam noget til fælles? Ja, de er begge religioner. Hvad betyder det? Hvad er for en grundtvigsk betragtning særkendet ved religioner – ud over at de er historiske og eskatologiske? Ja, det er, at den holder horisonten åben for et ganske bestemt menneskesyn, der forlener den enkelte med en umistelig og uantastelig værdighed og frihed.

Lad mig illustrere det. I sine erindringer fortæller den jødiske psykiater Viktor Frankl om sit ophold i koncentrationslejre i Nazityskland. Det er umenneskeligt, hvad han her har været igennem af nedværdigelser og ydmygelser. Men den dag sker der noget skelsættende. Han opdager noget, som for altid forandrer hans syn på, hvad et menneske er. ”Pludselig”, skriver han, ”blev jeg mig bevidst om det, man kunne kalde den sidste af alle menneskelige friheder”. En frihed, som hans nazistiske fangevogtere ikke kunne tage fra ham. De kunne styre alt omkring ham, de kunne ydmyge ham og gøre med hans krop, hvad de ville. Men de kunne ikke gøre sig til herre over, hvordan han reagerede. Han kunne inden i sig selv beslutte, hvordan det, de udsatte ham for, skulle berøre ham! Den sidste af alle menneskelige friheder! Det var den, han havde opdaget. Et lille rum i sig selv, hvor det var ham, der bestemte, hvad der skulle hænges på væggen af billeder, der kunne holde håbet i live.



*”Religioner er fælles om
at måtte insistere på dette
frirum i hver enkelt af os”*

Religioner er fælles om at måtte insistere på dette frirum i hver enkelt af os. I et multikulturelt og gennemsekulariseret samfund som det danske, har religioner derfor også og først og fremmest en fælles opgave, der går forud for den, at de hver for sig peger på sig selv som ”vejen, sandheden og livet”. De har en fælles opgave, der går ud på at holde horisonten åben for, at der er en hel del mere at sige om, hvad et menneske er end det, man får øje på, når man tager de økonomiske, biologiske eller psykologiske briller på. Grundtvig anvender flere billeder. Mennesket er skabt ”i Guds billede”, siger han. Eller mennesket er et ”guddommeligt eksperiment med at forene støv og ånd”, himmel og jord, det eskatologiske og det historiske, frihed og nødvendighed.

I et gennemsekulariseret samfund har trossamfundene den fælles opgave at gøre dette menneskesyn gældende, der netop baner vej for mangfoldighed og dermed for sammenhængskraften i det mangfoldige. Et menneske er en gåde – ikke bare for andre, men også for sig selv. Og denne gåde er en vedblivende kilde til uro, spørgen og virketrang. Også den uro og spørgen, der får et menneske til at begive sig hen i synagogen, moskéen eller kirken for at se, om det, der foregår her, siger mig noget, åbner nye perspektiver, er en kilde til livsmod. Men i frihed! Ånden blæser hvorhen den vil.

Hvis trossamfundene giver sit til at tage vare på denne fælles opgave, er de gået i gang med at virkeliggøre en vision, Grundtvig faktisk havde om statskirken i Danmark som ramme om al religionsudøvelse i landet. Det vil pege frem mod en kirke- og religionspolitik, der på den ene side bliver mere rummelig og – efter min opfattelse – stadig bør fastholde den evangelisk-lutherske kirkes særstilling i samfundet.

Kirke- og religionspolitikken må blive mere rummelig og medføre øget ligestilling trossamfundene imellem. Af hensyn til sammenhængskraften i samfundet må det være både i kirkens og politikernes interesse, at vi får bevæget os bort fra den opsplnitning i talefora, der medfører et ”os” og ”dem” – hen mod et dialogrum, der opererer med et mere inklusivt ”vi”.

I folkekirken har vi været igennem en vanskelig øvelse med at tale om de udfordringer, vielse af homoseksuelle stiller et religionssamfund over for. Vi har øvet os i det på tværs af mange skel i kirken. Vi må til at øve os i, at denne samtale om, hvilke værdier samfundet kan rumme og integrere, også og langt tydeligere i offentligheden inddrager andre trossamfund. Diversitet er svanger med stadig nye synsvinkler og fortolkninger. Hvordan kan der mon skabes rammer om et sådant fælles samtalerum religionerne imellem?

På den anden side anser jeg det for klogest i alle tilfælde en rum tid endnu at fastholde en kirke- og religionspolitik, der tilkender den evangelisk-lutherske kirke en særstilling, så stat og kirke fortsat er forpligtet på hinanden og indgår i et samspil. Det har begge parter godt af. Staten har godt at være forbundet med en institution som folkekirken, der kan holde os alle sammen fast på, at det aldrig kan blive statens opgave at blande sig i et menneskes indre anliggender. Og tilsvarende har kirken godt af at have sit virke i et rum, hvor det ikke er gejstligheden, men de folkevalgte, der har magten og ved deres engagement må stå inde for sammenhængskraften og mangfoldigheden.

Folkekirken har været i stand til at praktisere en åndelig rummelighed, der har bidraget og fremdeles vil kunne bidrage væsentligt til sammenhængskraften i samfundet. Og som det har været en pointe her: det er en opgave, trossamfundene i Danmark i grunden alle sammen står med som noget af det mest fundamentale i deres virke.

Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen

v. skoleleder på den muslimske friskole 'Nord-Vest Privatskole' Line Mansour. (Referat v. udgiver)



Jeg vil tale fra virkelighedens verden, indledte Line Mansour og fortsatte ved at forklare at Nord-Vest Privatskole er syv år gammel. Alle er velkomne som elever på skolen, men indtil videre har der kun været muslimske elever. Som tilføjelse hertil fortalte Line Mansour, at hun selv er dansk konvertit.

Nord-Vest Privatskole har andenpladsen over hvilke skoler, der løfter det største sociale ansvar i Københavns Kommune. For skolelederen at se, er det en ære at være placeret højt på listen. Privatskolen har 81 % 'svage' forældre og over 300 elever, som skal være stolte af at være danskere, mener Line Mansour. Næsten alle skolens elever er født i Danmark, og der tales meget om, hvordan de er danske. Forældrene er primært fra Irak og Libanon, mange med krigstraumer, og det gør det svært at føre skole. Forældrene vil gerne være en del af det danske, men det lykkes ikke altid. Som eksempel herpå fortalte Line Mansour, at nogle forældre ikke forstår, hvorfor skolelederen er sur, fordi deres søn kun har T-shirt på, når der er sne udenfor.

Lærerværelset på privatskolen er multietnisk, hvilket man ser som en styrke, for det er det danske samfund også. På den måde er skolen et billede på København. Fundamentet er muslimsk, men længere er den ikke, forklarede Line Mansour. De kæmper for at være alt det andet, som de også er. Man bliver ofte stemplet som en muslimsk friskole, og udefra tilskrives skolens beslutninger ofte det, at de er muslimer og fx ikke pædagogiske overvejelser.

På skolen har man disciplin, og skolelederen begrundet dette med, at når forældrene er flygtet fra et land, så går børneopdragelsen tabt, og derfor har man en opgave som skole. Opgaven er, at forbedre børnene på samfundet. At være dansk er meget andet end at drikke øl. Der tales meget om, hvordan man kan forene det at være dansk og muslim.

Endvidere betonedes Line Mansour, at Nord-Vest Privatskole altid betragtes som en skole 'under andre former', når de har lærerpraktikanter.

På skolen har de mange traditioner, herunder bl.a. jul. For, som Line Mansour nævnte, skal elever forberedes på "det, der er derude". Skolen lærer dem, at de er danskere lige meget, hvad de gør, men det er ikke den holdning eleverne møder på gaden.

Privatskolen er underlagt tilsyn fra myndighederne, og man vil gerne være i overensstemmelse med det, ministeriet foreskriver, men Line Mansour udtrykte misfornøjelse ved at føle, man skal holdes øje med. Forleden kom myndighederne på demokratitilsyn, fortalte hun og spurgte: Hvad er det? Det var der ingen, der kunne svare på, hverken før eller under besøget og heller ikke i den rapport, der efterfølgende godkendte skolen. På landsplan skulle 25 skoler gennemgå tilsynet, hvortil der bl.a. skulle udarbejdes en ekstremismeprocedure, som lærerne skulle kunne udenad. Men hvad er ekstremisme? Spurgte Line Mansour. Det kunne man ikke svare på, og hun understregede, at de på skolen ikke sidder med bombemanualer dag og nat. Desuden tilføjede hun, at hun har hørt, at Nord-Vest Privatskole skulle være på PET's liste over 'spændende' skoler. Hvorfor skolen står her, vidste skolelederen ikke.

Skolen betragter sig som en dansk friskole med muslimske elever. Man følger friskoleloven og har arabisk som andetsprog. Ofte er det sådan, at mor taler et sprog og far et andet. Som privatskole tager de del i det danske samfund. Vi har mange samarbejdspartnere, og vi løfter det sociale ansvar, bemærkede Line Mansour og begrundede det med en forpligtelse over for børnene.



"Det er ikke nemt at være den skole, som Nord-Vest Privatskole gerne vil være."

Line Mansour ser, at religionsligheden er en udfordring, for hun mener ikke, at der er lighed. Hun fortalte, at ved et håndværkerbesøg var den efterfølgende regning stilet til "arabisk skole". Den fik håndværkeren retur, indtil der stod skolens navn. Det har vi krav på, sagde skolelederen.

Når skolen har besøgende, bliver der spurgt, om der ingen danskere er på skolen. Jo, det er vi alle, kan Line Mansour svare. Hun ser dette som et eksempel på, hvor meget de kæmper med italesættelsen. De skal hele tiden have at vide, at de er anderledes. De vil bare gerne drive skole, men skal konstant forsvare sig og vise, at de er gode nok, selvom de er muslimer.

Det er ikke nemt at være den skole, som Nord-Vest Privatskole gerne vil være, afsluttede Line Mansour og tilsluttede sig et citat af Morten Messerschmidt: "I modvind er vi bedst".

Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen

v. daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut og tidl. skoleleder på kristne friskoler Carsten Hjorth Pedersen



Jeg har været lærer på to kristne friskoler i ni år, heraf en kort periode som konstitueret skoleleder. Desuden har jeg været ansat som pædagogisk sekretær i Foreningen af Kristne Friskoler i seks år. I gennem de sidste 13 år som daglig leder af Kristent Pædagogisk Institut har jeg haft et nært samarbejde med de 35 kristne friskoler. De sidste to år har jeg desuden ledet Åndsfriheds-projektet, hvilket har relevans for dagens tema.

Danmark har et af verdens frieste friskolesystemer

Inden vi ser på nogle af de problemstillinger, der findes vedr. "Staten og friskoler med religiøst værdigrundlag: praktiske erfaringer om religionsfrihed i skoleverdenen," er det vigtigt for mig at slå fast, at vi i Danmark har et af verdens bedste friskolesystemer. Går vi blot til Sverige, er frihedsgraderne langt mindre, og de hindringer, der lægges i vejen for religiøse skoler, er meget større. Så lad os lægge luft til klynkeriet, offermentaliteten og den overdrevne sårbarhed!

Men det forhold, at vi i Danmark har et af verdens mest frie friskolesystemer, betyder ikke, at åndsfrihed i friskoleverdenen ikke sættes under pres. Ser vi på udviklingen i vores eget land over de sidste 20 år, er der – relativt set – sket store indskrænkninger på frihedsområdet. Nogle er disse indskrænkninger er om ikke optimale så dog acceptable, mens andre ikke er det.

Siden 11. september 2001 er den gruppe af skoler, som jeg repræsenterer, af og til blevet karakteriseret som ekstremister. Den politiske logik har været, at skal vi bekæmpe den muslimske ekstremisme i friskoleverdenen, skal vi også bekæmpe den såkaldt kristne ekstremisme – skønt vi ikke repræsenterer andet, end hvad der var udbredt folkekirkelig teologi for 40 år siden, fx i synet på praktiseret homoseksualitet.

Ekstremismetilsyn

Det første sted, jeg vil nævne, hvor vi har oplevet, at vores religionsfrihed har været sat under pres, er det såkaldte ekstremismetilsyn. Dette tilsyn med de frie grundskoler var et af de 22 initiativer i den handleplan mod ekstremisme og radikaliserings, som den daværende regering fremlagde i begyndelsen af 2009, og som blev effektueret fra 2010. I løbet af fem år skal Skolestyrelsen kontrollere, om i alt 25 skoler opdrager til demokrati, frihed og ligestilling. Ét er, at friskoleloven rummer sætningen om frihed, folkestyre, friheds- og menneskerettigheder samt ligestilling mellem kønnene. Noget andet er, at myndighederne foretager opsøgende kontrol af, om skolerne så lever op til disse ord.



”Når ministeriet udsender kontrollører [...], er det efter min mening et klart brud med åndsfriheden.”

Når ministeriet udsender kontrollører med en indikatorbaseret tilsynsmodel (en tjekliste med 105 punkter), er det efter min mening et klart brud med åndsfriheden. En sådan fremgangsmåde kan problematiseres med spørgsmål som: Hvad med skolernes religionsfrihed? Kan man lave en tjekliste for demokrati? Hvad gør kontrol og mistænkeliggørelse ved den tillid mellem staten og skolerne, som er så vigtig for åndsfriheden?

Ekstremismebegrebet vendes ikke alene mod friskoler, men også mod forældre. Er det ikke en form for overgreb mod børn, at de vokser op i et hjem, der er tilknyttet en religiøs minoritet: Jehovas Vidner, Luthersk Mission eller en af de muslimske trosretninger? I pressen har der de seneste år været fremsat forslag om, at der skulle oprettes et sektcenter, som kan kontrollere religiøse minoriteter. Der har også været forslag fremme om demokratitjek, så man evt. kan fratage yderligtgående trossamfund deres position som anerkendt trossamfund. Hvilket naturligvis også vil gå ud over evt. friskoler knyttet til et sådant trossamfund.

Vi må feje for egen dør

Imidlertid må vi vedgå, at spørgsmålet om indoktrinerende påvirkning desværre ikke er grebet ud af den blå luft. Der er desværre eksempler på, at der også på frie skoler har fundet indoktrinerende påvirkning sted. I min bog *Påvirkning med respekt. Skoleliv mellem intimisering og desertering* (Gyldendal 2007) påviser jeg nogle eksempler herpå og bruger 250 sider på at inspirere lærere og forældre m.fl. til, hvordan man påvirker børn på sunde og gode måder. For ja, vi vil påvirke på de kristne friskoler, men det er hammer vigtigt for vores troværdighed – men primært for børnene! – at vi gør op med al form for indoktrinering og lærer at påvirke med respekt. Jeg kan ikke komme nærmere ind på dette her og nu, men henviser interesserede til bogen.

I forhold vores tema her kan jeg udtrykke det på denne måde: Hvis staten holder fingrene fra religiøs sindelagskontrol på de frie skoler, skal vi nok tage ansvar for at *påvirke med respekt*.

Ansættelsesfriheden

Et andet område, hvor der allerede er en problemstilling, men som kan blive meget mere synlig i den kommende tid, er ansættelsesfriheden.

Jeg mener ikke, at et *statsligt* universitet, gymnasium eller en folkeskole har ret til at afvise en ansøger eller fyre en medarbejder, hverken fordi han er evolutionist, eller fordi han er tilhænger af intelligent design, hverken fordi hun er homofil, eller fordi hun er modstander af homofilt samliv. Det forholder sig imidlertid anderledes med en friskole. Her må ansættelsesfriheden være langt større. Der må dog tages et forbehold: De krav, der stilles til en ansættelse på en sådan skole, skal være *kendte*, og de skal være *saglige*, dvs. at de skal springe ud af skolens etiske, religiøse eller

ideologiske profil. Hvis man er en kristen friskole, har man fx ikke ret til at udelukke ansøgere, fordi de er rødhårede eller mørkhudede. Og hvis man af hensyn til skolen kun vil ansatte medarbejdere, som er medlemmer af folkekirken, skal det fremgå af stillingsopslag og -beskrivelser. En skole må kunne gøre rede for sine kriterier, så ansøgere kender vilkårene – og evt. kan undlade at søge, fordi det så ikke er noget for dem.

Konkret handlede det i 2010 om, at Dansk Europamission og Kristeligt Dagblad blev sagsøgt, fordi avisen havde bragt en annonce, hvori Dansk Europamission søgte en barselsvikar til økonomifunktioner og i annoncen bl.a. skrev: ”Vi forventer af dig, at (...) du er personlig kristen.” Friskolerne var også inde i medie-billedet dengang, fordi de stiller lignende krav til deres medarbejdere. Sagen endte med, at der ikke blev rejst sigtelse imod Dansk Europamission. Rigsadvokaten vurderede, at der ikke kunne føres bevis for, at der forelå et strafbart forhold. Alligevel er sagen interessant i denne sammenhæng, da den givetvis ikke er den sidste af slagsen. De frie skoler vil givetvis i fremtiden blive mødt med et krav om total ligestilling for ansatte på skolerne. Og mest sandsynligt bliver det spørgsmålet om ansættelse/ikke-ansættelse af praktiserende homoseksuelle, der skaber medieopmærksomhed. Både kristne og muslimske friskoler vil kunne komme i søgelyset her.

Sat på spidsen er spørgsmålet: Har en friskole lov til at afskedige en medarbejder, der springer ud som praktiserende homoseksuel? Lad mig understrege, at jeg bekæmper al form for homofobi med næb og klør. Jeg er også varm tilhænger af ligestilling. Men jeg fastholder, at det er et legitimt religiøst-etisk synspunkt, at praktiseret homoseksualitet er imod Skaberens vilje. Og i et frihedselskende land som Danmark skal det være muligt at drive en fri skole i pagt med dette legitime synspunkt. Jeg tror ikke, det er et spørgsmål *om*, men *hvordan* en sådan sag kommer. Da bliver det meget spændende at følge afgørelsen, dvs. hvordan *Lov om forskelsbehandling på arbejdsmarkedet* vil blive fortolket. Helt konkret: Hvordan skal forholdet mellem §§ 2-5 og ”undtagelsesparagraffen” § 6 forstås?

Skeler vi til England, ser vi jo der, hvordan ligestillingsfundamentalismen sætter religionsfriheden under pres i disse år. Jeg håber ikke at komme til at opleve noget lignende i Danmark – hverken på friskoleområdet eller på andre områder. For lige så vigtig som ligestillingen er – *derom skal der ikke herske nogen form for tvivl* – lige så vigtigt er det, at den ikke får religiøs karakter. Den er ikke konstrueret til at kunne være maksime i tilværelsen. Hvis man alligevel giver ligestillingen religiøs karakter, bliver den overanstrengt. En nødvendig og vigtig kamp for ligestilling må kort sagt ikke udvikle sig til ligestillingsmani.

Opsamlende debat: Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?

Efter oplæggene var der debat med alle studiedagens fem oplægsholdere. Debatten blev åbnet med en kort replik fra oplægsholderne, hvor Erling Tiedemann spurgte Helge Baden Nielsen, hvordan han ser den rummelighedsmodel, han forklarede om i sit oplæg, i lyset af hvad Line Mansour fortalte om den chikane, der foregår. Her svarede Helge Baden Nielsen, at han var rystet over at høre om den form for tilsyn Line Mansour beretter om. Den har han ikke hørt om før. Han påpegede, at religiøs rummelighed inden for folkekirken ikke kunne have været der, hvis ikke folkekirken hørte under staten.

Det næste emne, der blev taget op, var, hvorvidt trossamfundene er klar til at påtage sig de forpligtelser, der følger de privilegier som folkekirken har. Fx hvis staten kan opkræve moskéskat, så vil man lave krav til de trossamfund, man opkræver skatten på vegne af. Fatih Alev besvarede med henvisning til den norske, den svenske og den italienske model, hvor staten kan opkræve skatter på vegne af trossamfund, men hvor der ikke er regulering af de interne forhold. Politikerne blander sig i folkekirkens interne forhold, men det behøver ikke følge med nye privilegier. Erling Tiedemann

forklarede, at den svenske ordning har seks kirker, som betaler for den ydelse, at staten opkræver skat. Han understregede, at der skal være en saglig sammenhæng mellem privilegier og forpligtelser. Hvis der er fradagsret, skal der selvfølgelig leveres et regnskab. Det gør vi allerede i Den katolske Kirke.

Herefter blev der stillet spørgsmålstegn ved Helge Baden Nielsens idé om, at folkekirken skal vente med at opgive sine privilegier. Helge Baden Nielsen svarede, at der er tale om et historisk anliggende. Hvordan skal folkekirken overleve, hvis man opgiver privilegierne? Vi kommer til at stå alene, og det er vi ikke klar til. Derfor må vi tage små skridt. Der er fordele og ulemper ved at opgive privilegierne. Fx har folkekirken ikke frihed til at ordne sine indre anliggender. Nu venter vi spændt til februar, men alle parter skal være klar. Det er en taktisk, historisk opgave.

I den sidste del af debatten blev de religiøse friskoler drøftet. Fra salen blev der henvist til Lise Egholm, skolelederen på Rådmandsgade Skole på Nørrebro, hvor 80 % af eleverne er indvandrere. Skolelederen har udtalt, at forældrene er kede af det sociale pres for at sætte deres børn i muslimske friskoler. Til dette svarede Line Mansour, at hendes skole ikke er vellidt hos Lise Egholm. Jeg har aldrig hørt, at der er et socialt pres, men eleverne er nødt til at flytte skole, fordi folkeskolen ikke rummer den forskellighed, der er behov for. Hvis storebror kommer til os undervejs i sin skolegang, kommer lillebror direkte til os, når han skal starte i skole, forklarede hun. Det handler om tolerance. På privatskolen skal eleverne ikke forsvare og forklare, at de er, som de er. Nogle forældre tror, at man kan gemme sig for myndigheder på privatskolen, men det kan man ikke. Line Mansour understregede, at det bliver meldt, hvis børnene bliver slået.

Herefter blev der spurgt fra salen om ikke, det vigtigste som kristen er at være salt og lys for verden. Skal friskoler være enklaver af rettroende? Gør det kristendommen til en sekt? Carsten Hjorth Pedersen besvarede spørgsmålet ved at påpege, at det er forældre, der har retten til at opdrage deres børn. Det skal staten ikke råde over. Det var det, der bragte friskolerne på banen for 150 år siden. Retten til frit at vælge skole skal være der, når samvittigheden kommer i klemme. Carsten Hjorth Pedersen tilføjede at alle forældre gør sig den overvejelse, som nævnes i spørgsmålet. Han gætter på, at to tredjedele af eleverne ikke kommer fra de kirkelige sammenhænge, som skolerne er grundlagt i. Det er en myte, at skolerne skulle være enklaver. Carsten Hjorth Pedersen udtalte, at det er en værdi, at der er pluralitet på skolerne.

Som kommentar hertil lød det fra salen, at den ghettodannelse, som muslimer anklages for at føre, kan overføres til kristne. Det er frugtbart og intimt at være i fællesskab med dem, man deler tro med. Men vi skal være selvkritiske. Vi er forpligtede på det omgivende samfund. Det er en udfordring ikke at blive utroværdige. Kommentaren blev fulgt op af spørgsmålet om, hvad det er for nogle skridt, vi skal gå. Er det os eller staten, der skal gå de skridt?

Line Mansours svar var, at de på skolen slås med alt muligt andet end det at være muslimer. At det handler om at børnene skal bedst muligt ind i samfundet. Skolen vil vælges på faglighed, ikke at man giver frihed til at praktisere islam.

Fatih Alev tilføjede, at udfordringen er, at vi som trossamfund har brug for at være sikre på vores egen identitet og må markere os – både udadtil og indadtil. Man må mobilisere sig på begge fronter og være nytænkende og dristige for at møde andre i samfundet.

Det blev kommenteret, at det ikke er på privatskolerne, integrationen fejler, men derimod i samfundet. Samtidigt kom der forslag om et informationsmøde så forældre forberedes på samfundets forventninger til dem. Hertil gav Line Mansour et eksempel fra skolen, hvor man har afholdt et arrangement, der skulle lære forældrene, hvordan de læser lektier med deres børn. Forældrene var meget taknemmelige over, at arrangementet var blevet afholdt, fortalte hun.

Debatten blev rundet af med en række kommentarer fra salen. Det blev pointeret, at hvis staten skal have en kontrollerende rolle, vil det ikke være velkomment.

En anden kommentar lød, at man igennem børn i indvandrerfamilier hører, at folkeskolen hjælper dem med lektiecaféer m.m. Det blev nævnt, at folkeskolen fortjener bedre omdømme end det, der var kommet til udtryk, og at vi ikke tjener os selv med 'os' og 'dem'-retorik. Folkeskolen ansætter også lærere, som kan identificere sig med skolens værdier, blev det påpeget.

Sidste kommentar henviste til studiedagens tema og foreslog, at man kunne vende relationen om, så det i stedet lyder: "Trossamfundene – garant eller trussel for religionsfriheden" hvorved det blev pointeret, at hvis trossamfundene virkelig fremmer religionsfriheden, så står de stærkere overfor staten.



Afrunding v. Sami Kücükakin

Tak til oplægsholderne og alle deltagerne for en vellykket og inspirerende eftermiddag og aften. Den har hjulpet os med at få større indblik i de udfordringer, som samfundet står over for i et multi-religiøst Danmark. Vi håber, at denne viden vil danne grundlag for videre refleksion og diskussion omkring trossamfundenes plads, rettigheder og pligter i fremtidens danske samfund.

Studiedagen er ved at være ovre, men diskussionen fortsætter i morgen, hvor vi tager et lignende emne op på Kristent-Muslimsk Samtaleforums årlige konference for kristne og muslimske ledere i Danmark. Temaet for dette års konference er "Ny religionslov i Danmark? – vilkår og rammer for trossamfundenes virke".

Til sidst vil jeg sige tak til alle, der har deltaget og bidraget til studiedagen, og på gensyn til de, som deltager i lederkonferencen i morgen. Vi håber, at I har haft gavn af denne eftermiddag, og at vi ses igen til næste års studiedag.

Appendiks

Pressemeddelelse udsendt efter konferencen

Muslimske og kristne ledere drøfter behovet for ny religionslovgivning

37 muslimske og kristne ledere var den 17. november samlet til ”Konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2012” arrangeret af Kristent-Muslimsk Samtaleforum. Konferencen fandt sted i Brorsons Kirke i København. Fra kristen side deltog tre biskopper fra folkekirken samt præster og organisationsledere fra forskellige kirkesamfund. Fra muslimsk side deltog fem imamer samt repræsentanter for en række muslimske organisationer. Temaet for konferencen var ”Ny religionslov i Danmark? – vilkår og rammer for trossamfundenes virke”

Efter at regeringen har nedsat et udvalg til at se på den ene af grundlovens løfteparagraffer – ”Folkekirkens forfatning ordnes ved lov” (§ 66), er det nu også relevant at se på grundlovens anden løfteparagraf – ”De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov” (§ 69). Prof. Lisbet Christoffersen mindede om, at historien viser, at der er et særligt behov for at beskytte religionsfriheden og udfordre trossamfundene til at klargøre deres positioner med hensyn til regulering af trossamfundenes ydre forhold til staten og det omgivende samfund. Cand. jur. Rahim Mojaddedi pegede på, at der i islams historie er stærke ressourcer til udvikling af et multi-religiøst retssamfund.

Den efterfølgende debat viste, at der var enighed blandt de muslimske deltagere om behovet for en religionslovgivning, som indebærer en anerkendelse af islam og statslig opkrævning af medlemsbidrag, uden at de muslimske trossamfund dermed mister deres uafhængighed.

Biskop Peter Skov-Jakobsen, Københavns Stift, udtalte, at ”Religionsfrihed er det fælles hus, vi bor i. Åbenhed og gennemskuelse er nødvendig for trossamfund i en moderne verden. Men lige så vigtigt er det, at trossamfundene mærker en respekt fra statens side, og at staten derfor med sin lovgivning sikrer trossamfundenes ret til at udtrykke og udøve deres bekendelse.”

Formanden for Muslimernes Fællesråd, Asmat Mojaddedi, gav udtryk for, ”at det religiøse landskab i Danmark ikke har set større behov for forandringer i 100 år, end man ser lige nu. Kristent-Muslimsk Samtaleforum er et meget velegnet forum for at forholde sig til nogle af disse udfordringer.”

Forud for konferencen blev der afholdt en studiedag på Københavns Universitet, hvor temaet var ”Staten – garant eller trussel for trossamfundenes frihed?”

Konferencens deltagere var enige om at mødes igen den 16. november 2013. Yderligere information og baggrundsmateriale kan hentes på hjemmesiden for Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde. Henvendelser vedrørende konferencen stiles til generalsekretær i Folkekirke og Religionsmøde, Kåre Schelde Christensen – tlf.: 28 60 16 18 – e-mail: ksc@religionsmoede.dk

Basis for Kristent-Muslimsk Samtaleforum

Kristent-Muslimsk Samtaleforum (KMS) er et netværk for kristne og muslimske ledere, som er udsprunget af en række årlige konferencer siden 2006.

KMS' formål er at fremme den fælles religionssamtale og værne om og bidrage til udviklingen af det danske samfund som et demokratisk og inkluderende samfund.

KMS' mål er

- at etablere kommunikationskanaler, netværk og relationer, præget af åbenhed og tillid mellem kristne og muslimske ledere
- at identificere, analysere og bearbejde spændingsfyldte problemstillinger
- at tage initiativer, hvor kristne og muslimer i fællesskab kan bidrage til samfundets positive udvikling

KMS' mål søges opnået gennem forskellige former for samvær, samtale og samarbejde mellem kristne og muslimske ledere såsom fælles arbejdsgrupper, seminarer, konferencer, studierejser, udgivelser, pressemeddelelser mv.

KMS består af ledere fra kristne og muslimske trossamfund, organisationer, foreninger mv. i Danmark, som kan tilslutte sig KMS' formål og mål.

Ved den årlige konference nedsættes en styringsgruppe, som bl.a. planlægger den kommende konference.

Ved konferencer og andre aktiviteter tilstræbes ligelig deltagelse af kristne og muslimer.

På <http://www.religionsmoede.dk/index.php/aktiviteter/kristent-muslimsk-samtaleforum> kan du læse mere om Kristent-Muslimsk Samtaleforum og se billeder fra Konference for kristne og muslimske ledere i Danmark 2012



Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde
Peter Bangs Vej 1D
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 38 49 91
www.religionsmoede.dk
mail@religionsmoede.dk

Denne rapport må kun gengives med tydelig kildeangivelse.
Flere eksemplarer kan rekvireres fra Folkekirke og Religionsmødes sekretariat.

ISBN: 87-991791-7-6

Rapporten er sammensat og redigeret af Kåre Schelde Christensen, Jan Nilsson og Karsten Dideriksen
Fotograf: Folkekirke og Religionsmøde
Layout: Karsten Dideriksen



www.religionsmoede.dk